

©Dagný Reynisdóttir

Dansk som 1. , 2. eller 3. sprog i Vestnordens grundskoler

Et studie af elevernes holdning til dansk/nordiske sprog som obligatoriske skolefag og deres brugsværdi, samt lærernes vurdering af egne oplevelser og udfordringer i undervisningen

Brynhildur Anna Ragnarsdóttir
Þórhildur Oddsdóttir
ved god hjælp af
Bergþóra Kristjánsdóttir og Solveig Debess

“Ja, jeg ønsker at man respekterer og gør noget ved denne undersøgelse - ikke kun kigger den i gennem og glemmer den – og da taler jeg om undersøgelsen i sin helhed - ikke bare mine svar - for jeg vil absolut at danskundervisningen bliver forbedret.” (En elev i 10. klasse i Island, 2016)

Indholdsfortegnelse

Forord	4
Centrale resultater	6
Projektets baggrund	8
Finansiering	9
Formålet	9
Målgrupper	9
Følgegruppe / Kernegruppe	10
Fokusgruppe	10
Projektets fire vinkler	10
Projektets status	11
Indsamling af data	12
Tidslinje	12
Spørgeskemaundersøgelser	12
Lærere og elever ude i feltet	13
Projektmøder	14
Formidling	15
1. Elevernes holdning til dansk som obligatorisk skolefag	16
2. Elevernes syn på nordiske sprog i deres fremtid/brugsværdi	20
3. Mundtlighed	23
4. Elevernes oplevelse af lærerens brug af målsproget i undervisningen	26
5. Elever med anden etnisk baggrund end islandsk	28
6. Kontrast mellem elevernes og undervisningens prioriteringer	29
7. Aktiviteter i undervisningen, som eleverne oplever dem	33
8. Den gode dansktimer	37
9. Elevernes selvevaluering - målsprog	38
10. Læremidler	42
11. Undervisningstimer	43
Afrunding	43
Vigtigt at undersøge videre	45
Udtalelser fra fokusgrupper	45

Forord

Elever i Vestnorden er relativt positive over for dansk/norsk/svensk som obligatorisk fag i deres undervisning. De færreste har direkte personlig kontakt med Danmark, men de fleste har besøgt ét eller flere af de nordiske lande. Majoriteten ser Norden som et muligt fremtidigt mål at studere eller arbejde i, og at i den sammenhæng ville kundskaber i de skandinaviske sprog, dansk/norsk/svensk være værdifulde i et fremtidsperspektiv. Det er meget forskelligt, hvor glade eleverne er for den undervisning, de får, og om de mener, at den imødekommer deres syn på god sprogundervisning.

Projektets ansvarlige konstaterer, at der ikke er den store forskel på situationen i de tre vestnordiske lande når det gælder undervisningen i dansk. Undervisningen i alle tre lande ser ud til at være temmelig traditionel og ikke i overensstemmelse med de indlæringsmåder, eleverne prioriterer. Resultater giver et fingerpeg om, at udgivet læremateriale i høj grad styrer emnevalg og progression. Det ser ud til, at lærerne ikke får den fornødne uddannelse til at undervise i dansk som obligatorisk sprog i denne verdensdel, hvor dansk for få elever er et modersmål, for en del elever et andetsprog og for majoriteten et fremmedsprog. Lærerne underviser på samme måde, som de selv har modtaget undervisning i dansk.

Undervisningens begrænsninger genspejler i høj grad lærernes begrænsninger. Det er vigtigt at tænke undervisningen på en ny måde og styrke lærernes sproglige og faglige kompetencer. Didaktisk set, er det upædagogisk at anvende modersmålstilgange når det drejer sig om undervisning i andet- og fremmedsprog. Der bør lægges større vægt på en pædagogik, hvor der tages mere hensyn til de nordiske sprogs beslægtethed i stedet for at lægge så stor vægt på dansk som fremmedsprog i Island. Dansk er fremmedsprog i Grønland og blandt tilflyttere fra andre etniske grupper i hele Skandinavien. Kunne der ikke findes en balance mellem disse to tilgange, der eventuelt kunne give bedre resultater? Dette område trænger til nærmere efterforskning.

Mange elever nævner endvidere kopierede opgavehæfter og arbejdsark. Man kan læse ud fra elevernes responser, at de ønsker mere handlingsorienterede og varierede undervisningsforløb og for dem et meningsfyldt indhold. Vestnordiske elever ønsker udfordrende aktiviteter og projekter - tilpasset deres kompetenceniveau - og de ønsker, at undervisningen foregår på målsproget, de vil høre mere af målsproget i timerne og aktivere deres talesprog i mange sammenhænge.

Der bliver undervist i norsk og svensk i Island i stedet for dansk, hvis eleverne har de fornødne forudsætninger, fx hvis eleverne har familietilknytning eller har boet og gået i skole i Norge eller Sverige. Disse elever får undervisning, som udelukkende er netbaseret. Deres holdning og forventninger til undervisningen er derfor forskellig fra de andre elevers i undersøgelsen.

Dansk fylder meget i det daglige liv i Færøerne og Grønland, hvor dansk nærmest er et "utility sprog"/brugssprog¹, hvad der ikke er tilfældet i Island. I alle tre lande kræver det en stor indsats af lærerne at få eleverne til at udtrykke sig mundtligt.

Det fremkommer i deltagernes svar, at en meget lille del har fået erfaring med nordiske samarbejdsprojekter. De øvrige nordiske sprog er sporadisk præsenteret i undervisningen, og nordiske samarbejdsprojekter er en sjælden undtagelse i de repræsenterede skolars hverdag.

¹ "Utility language" har ikke en formel forankring i samfundet, men bliver anvendt på mange områder inden for uddannelse og erhvervsliv.

Centrale resultater

1. Holdning til faget: Unge i grundskolernes afgangsklasser i Vestnorden er generelt positivt indstillet overfor dansk/nordiske sprog som en del af deres obligatoriske skolefag.

2. Brugsværdi: Resultater fra alle tre lande bekræfter, at de unge anser Norden som en fremtidsmulighed både når det gælder uddannelse og arbejde.

3. Mundtlighed: I svar på åbne spørgsmål lægger de unge vægt på, hvor vigtigt det er at høre og øve sig i at tale målsproget i undervisningen. For dem er det vigtigt, at undervisningen foregår på målsproget, at de får direkte kontakt til det talte sprog i en konkret kontekst via film, musik og media. Det gælder især elever fra Island og Grønland.

4. Målsproget i undervisningen: Det varierer meget i hvilket omfang målsproget bliver brugt til kommunikation og undervisning. Enkelte rapporterer, at de næsten udelukkende anvender pågældende modersmål i undervisningen og andre, at de altid taler målsproget i klassen.

5. Elever med anden etnisk baggrund udgør 10 % af eleverne i dansk på de islandske skoler. De rapporterer, at hvor nationalsproget islandsk er undervisningssprog må de bruge to fremmedsprog foruden deres eget modersmål, når de skal tilegne sig dansk.

6. Kontrast mellem elevernes og undervisningens prioriteringer: Det fremgår af de unges svar, at de synes, at det de vil prioritere i deres sprogindlæring ikke bliver tilgodeset i selve undervisningen. Eleverne har alle erfaring af at lære sprog, både modersmål og engelsk - og eventuelt flere sprog, og at den erfaring ikke bliver imødekommet.

7. Aktiviteter og elevernes ønsker: Eleverne ønsker

- godt planlagt undervisning og at de har oversigt over det forventede forløb
- at aktiviteterne kræver samarbejde og lægger op til kommunikation på sproget
- at aktiviteterne kræver en stor indsats og har indbygget krav om excellence
- at opgaverne er udfordrende, overkommelige (tid og omfang), interessante og relevante og giver rum/plads/råderum for autonomi

Derimod rapporterer eleverne om en meget lærerstyret undervisning med hovedvægt på receptive færdigheder og skriftlig dansk - og især i Island: oversættelser og gloselister.

8. Kvalitet: Gennemgående ønsker eleverne at lære at forstå og tale sproget. De er bevidste, om hvad de vil bruge sproget til, og hvordan de bedst synes om at lære sprog, hvad er "en god aktivitet", og hvordan de oplever, at en god "dansktime" er. Da eleverne i norsk og svensk udelukkende har netundervisning, blev de ikke bedt om at beskrive en time i faget. I åbne svar giver eleverne undervisningen konstruktiv ros og ris som det er vigtigt at tage notits af.

9. Selvevaluering af egne kompetencer: Elever i svensk og norsk i de islandske skoler udtrykker størst sproglig selvsikkerhed i deres selvaluering af kompetencer i målsproget, modersmål og engelsk. Elever i dansk i islandske skoler giver i deres selvaluering udtryk for mindst sproglig selvsikkerhed, når det gælder deres kompetencer i dansk, men de er langt mere selvsikre i evalueringen af deres engelskkundskaber. Færinger scorer højest, når det gælder målsproget, men deres score daler lidt, når det gælder evaluering af deres engelskkundskaber. Elever fra Grønland oplever relativ stor selvsikkerhed i dansk men lav selvsikkerhed i engelsk.

10. Læremidler i dansk til brug i vestnordiske grundskoler bør tage højde for aktuel, relevant kulturformidling og sprogbrugsniveau og bør være tilpasset elevernes modersmål, alder, baggrund og tilknytning til målsprogsområdet.

11. Tid afsat til undervisningen af nordiske sprog er meget forskellig i de tre lande.

Projektets baggrund

Tanken bag projektets konstruktion er at bygge en bro mellem akademia, administration og skoler, hvor alle parter er aktive i en organisk model indeholdende diskussion, feedback og formidling. Der er blevet lagt vægt på samarbejde inden for hver gruppe, på tværs af grupper og kompetenceområder i en åben dialog baseret på analyse af indsamlet data og restrukturering af deltagernes opfattelse af fagets stilling i de respektive lande.

Projektet bygger på den antagelse, at akademia, administration, lærere og elever er forskellige sider af samme sag. Vi mener, at gensidig informationsformidling af faglige kundskaber og erfaring er vigtig for at sikre udvikling inden for sprogundervisning og sprogindlæring. Det er ikke nok, at de voksne taler sammen og udveksler idéer. Det vigtigste er at høre elevernes stemmer og vægte deres meninger om undervisning og indlæring med lærernes praksisteorier, akademiske teorier og de offentlige formålsbeskrivelser.

Der er årelange historiske traditioner for at undervise i dansk i Færøerne, Grønland og Island. Af nyere dato ser vi undervisning i dansk for tilflyttere til Danmark, der ikke har sproget som modersmål. Den hidtidige undervisning i dansk har kunnet karakteriseres inden for rammerne af, hvad der i sprogpædagogikken kaldes modersmålsundervisning, fremmedsprogsundervisning og andetsprogsundervisning.

Globalisering og øget mobilitet ændrer i hidtil uset omfang vilkårene for sprogundervisningen, herunder også undervisning i dansk. Det er, hvad projektet "Dansk som første-, andet-, tredje sprog" har fokus på - med særlig henblik på undervisningen i grundskolen.

Nyere sprogforskning sætter spørgsmålstejn ved, hvorvidt det er hensigtsmæssigt at se på enkelte sprog som afgrænsede enheder frem for at se på sproglig mangfoldighed som en multilingual realitet med sprogblending og forskellige former for kodeskift til følge. Spørgsmålet om, hvordan denne multilinguale realitet kommer til udtryk vil derfor karakterisere sprog- og kultursynet i projektet.

Igennem en bred vifte af fokusområder belyses danskundervisningen i de lande, hvor dansk ikke er majoritetens modersmål og det danske sprogs status i pågældende samfund i konkurrencen med andre sprog, især engelsk. Det danske sprog benævnes med forskellige begreber som fx "gøtudansk" og "perkerdansk", hvorfor der vil være fokus på, hvad sådan begrebsliggørelse er udtryk for.

Centrale spørgsmål er rettet mod lærerkompetencen og læremidler, undervisningen i praksis, samt mål, indhold og organisering ifølge diverse læreplaner for undervisningen i dansk plus norsk og svensk i Island. Der vil være fokus på såvel de nordiske sprog,

når det er beskrevet som et fag i skolen, såvel som når dansk indgår som et medie og kommunikationsmiddel i videnstilegnelse i uddannelsessystemet.

Finansiering

Projektet blev bevilget en treårig støtte fra Nordplus Nordiske Sprog. "Nordplus Nordiske Sprog programmet har to overordnede målsætninger; at støtte aktiviteter som styrker børn og unges sprogforståelse i nordiske sprog, primært i dansk, norsk og svensk, samt udvikling af materialer, metoder og strategier til at styrke nordisk sprogforståelse på alle niveauer i uddannelsessystemerne."

Fokusgruppens deltagere har søgt støtte fra Nordplus junior til at dække rejser mellem Island og Grønland og mellem Færøerne og Grønland til Island. De islandske deltagere har fået støtte fra Nordplus Junior til at dække deres rejseomkostninger til både Grønland og Færøerne, mens færøske og grønlandske deltagere har fået afslag. Projektet påtog sig alle omkostninger for de færøske deltagere i forhold til rejse og ophold i Grønland og ophold i Island - og omkostninger for deltagere fra Grønland til mødet i Island, hvorimod færøske myndigheder gav støtte til selve rejsen til mødet i Island.

Formålet

Projektets formål er et forsøg på at kortlægge spektret fra de offentlige formålsbeskrivelser til klasseværelsets realitet i håb om at kunne identificere og analysere fælles og forskellige pædagogiske træk og formidle dem videre. I de områder af Vestnorden hvor man underviser i dansk er forholdene meget forskellige hvad angår, hvor tæt på overfladen bevidstheden om dansk sprog og kultur ligger.

Målgrupper

Målgrupper er dels elever i grundskolens/ folkeskolens afgangsklasser og dels deres lærere i dansk i Vestnorden. En del af de islandske elever tager norsk og svensk på særlige betingelser i stedet for dansk. De får netundervisning i grundskolens to sidste klasser. Det blev besluttet at forelægge disse elever undersøgelsen i den sidste fase for at få et glimt af, hvordan disse elever oplever deres arbejdsvilkår sammenlignet med danskfagets klasseundervisning.

Tidsramme 1. september 2013 til 31. august 2016.

Følgegruppe / Kernegruppe

Følgegruppe eller kernegruppe består af deltagere, der har en lang erfaring med undervisning i dansk på flere skoletrin, som har udgivet og redigeret undervisningsmateriale, planlagt og sørget for vejledning og efteruddannelse til lærere. De har flere gange ledet og deltaget i innovative tiltag indenfor faget så vel som nationale reformer.

Følgegruppens deltagere:

Island: Þórhildur Oddsdóttir, institut for dansk, Islands Universitet og Brynhildur Anna Ragnarsdóttir, Tungumálver i Laugalækjarskóli, Reykjavík kommune/ Grundskolernes sprogcenter.

Danmark: Bergþóra Kristjánsdóttir, Aarhus Universitet, Institut for uddannelse og pædagogik.

Føroyar: Solveig Debess, Nám, institution under Mentamálaráðnum, som yder service og udgiver undervisningsmaterialer til skolerne.

Grønland: Birthe Nielsen, Ilisimatusarfik, Grønlands Universitet, læreruddannelsen i projektets to første faser.

Fokusgruppe

Fokusgruppen består af lærere, der alle er ledende og aktive inden for danskfaget hver i sit land med tilknytning både til akademi og administration. Ideen med en fokusgruppe er todelt, at projektet får rod fæste ude i feltet, hvor gruppens medlemmer deltager i en fælles opgave og derved opnår en fordybet forståelse for deres og andre læreres arbejdssituation, for efterfølgende at kunne foreslå forbedringer. Samtidig er formålet at skabe et fungerende lærernetværk i Vestnorden, der også har god tilknytning til lærernetværk i deres egne lande, samt i Skandinavien, fx igennem Sprogpiloter, Svenska nu, Nordens dage og Nordspråk.

Fokusgruppens deltagere:

Island: Brimrún Höskuldsdóttir, Hvassaleitisskóli, Reykjavík, Dagný Reynisdóttir, Vættaskóli, Reykjavík, Katrín Jónsdóttir, Réttarholtsskóli, Reykjavík og Margrét Karlsdóttir, Hvaleyrarskóli, Hafnarfjörður.

Føroyar: Sarita Eriksen, Vestmanna Skúli, Olly Óladóttir Poulsen, Fuglafjarðar Skúli, Eydna Waag Høgnesen, Hoyvíkar skúli.

Grønland: Louise Juhl Jensen og Maria Schmeltz Hansen, Atuarfik Ukaliusaq,.

Projektets fire vinkler og deltageransvarlige

- **Curriculum og policy:** Bergþóra Kristjánsdóttir, Danmark
- **Lærerkompetence og -krav:** Birte Nielsen, Grønland
- **Undervisningsmaterialer og læremidler:** Solveig Debess, Føroyar
- **Didaktik og sprogpædagogik:** Þórhildur Oddsdóttir og Brynhildur Anna Ragnarsdóttir, Island.

Projektets status

	Startet op	I proces	Afsluttet
Curriculum og policy			
at undersøge formålsbeskrivelser af dansk i læreplansdokumenter			x
at sætte fokus på hvordan den nordiske sprogdeklaration sætter spor i læreplansdokumenter			x
at afdække forholdet mellem faget dansk og dansk som undervisningssprog i læreplansdokumenter.			x
Lærerkompetencer og -krav			
at undersøge såvel formelle kompetencekrav til lærere, der underviser i dansk, som at afdække faktiske forhold			x
at undersøge hvordan det står til med kompetenceudvikling og faglig rådgivning			x
at undersøge lærernes ønsker om efter- og videreuddannelse		x	
Undervisningsmaterialer og læremidler			
at undersøge de læremidler, der bliver brugt til undervisning i faget dansk, herunder IT	x		
at undersøge i hvilket omfang dansk bliver anvendt som instrument/ kommunikationsmiddel i skolens fag			x
at afdække om der er overensstemmelse mellem læremidler og læreplanernes kompetencemål	x		
Didaktik og sprogpædagogik			
at udvikle og konkretisere metoder og strategier		x	
at sætte fokus på bevidsthed om nytteværdien af målsproget dansk i en flersproget kontekst			x
at undersøge hvordan læreplaner implementeres i praksis		x	

Indsamling af data

Kvantitative on-line spørgeskemaundersøgelser forelagt elever i grundskolernes afgangsklasser og lærere i dansk i grundskolens afgangsklasse; en pilotundersøgelse i Island som optakt, hvorefter undersøgelsen blev forelagt to gange i Island og Færøerne og en gang i Grønland, samt blandt norsk- og svenskelever i Island.

Tidslinje

	2014	2015	2016
Island	Pilotundersøgelse med lærere og elever	Revideret udgave med lærere og elever i dansk	Finpudset udgave med lærere og elever i dansk
Island			Deltagelse af elever i norsk og svensk
Grønland			Finpudset udgave
Færøerne		Revideret udgave med lærere og elever i dansk	Finpudset udgave

Spørgeskemaundersøgelser

En fælles spørgeskemaundersøgelse på dansk **blandt lærere i dansk i grundskolens/folkeskolens afgangsklasser** i Island, Færøerne og Grønland om deres arbejdsbetingelser og deres opfattelse af elevernes kompetencer og motivation for at lære dansk.

- **forløbet:** pilotundersøgelse 2014, revideret spørgeskemaundersøgelse 2015, finpudset spørgeskemaundersøgelse 2016
- **centrale spørgsmål:** uddannelse, undervisningserfaring, undervisningssprog, kompetenceudvikling, valg og brug af undervisningsmateriale, deltagelse i nordisk samarbejde, kompetenceudvikling og vedligeholdelse af egen motivation
- **kategorier:** bl.a. arbejdsmæssige forhold, holdninger til lærernes virke og vurdering af elevernes, forældrenes og skoleadministrationens holdning til danskfaget, hvilken indflydelse den offentlige læseplan har på lærernes dagligdag (i Island)
- **typer af spørgsmål:** Flervalgsspørgsmål, ja/nej, åbne svar, Likert scale, ranking

Spørgeskemaundersøgelse blandt **unge i grundskolens/folkeskolens afgangsklasser** angående deres awareness om og deres holdning til dansk som skolefag. Spørgsmålene blev skrevet på dansk og oversat og forelagt eleverne hhv. på islandsk, grønlandsk og færøsk, hvilket krævede en del oversættelsesarbejde af forskergruppen, mens oversættelser til og fra grønlandsk måtte købes udefra. Måske giver denne oversættelsesproces, frem og tilbage, anledning til visse forståelsesmæssige forbehold.

- **forløbet:** pilotundersøgelse 2014, revideret spørgeskemaundersøgelse 2015, finpudset, spørgeskemaundersøgelse 2016
- **baggrundsspørgsmål:** køn, nationalitet, modersmål, hvilke af Nordens lande deltagerne har besøgt eller boet i; antal år de har lært sproget i nuværende skole og om de har gået i skole i målsprogets land
- **kategorier:** holdning og motivation til sproget i og uden for skolen – nu og i fremtiden; selvevaluering af personlige kompetencer, dvs. at forstå, kommunikere mundtligt og skriftligt; elevernes brug af strategier i sprogtilgængelsen; elevernes vurdering af hvilke færdigheder, der lægges vægt på i undervisningen
- **typer af spørgsmål:** Flervalgsspørgsmål, ja/nej, åbne spørgsmål, Likert scale, ranking

Lærere og elever ude i feltet

De vigtigste medarbejdere i projektet er deltagerne i spørgeskemaundersøgelserne. De udgør substansen i projektets udfald. Deres erfaringer og udtalelser er kernen i de oplysninger, der formidles. Deltagerne i undersøgelsen kommer fra store og små skoler i byer og på landet. Elevernes svar er konkrete og direkte og giver et godt billede af, hvordan de oplever undervisningen. Flere af eleverne har meninger om, hvad der bør lægges vægt på i undervisningen, hvilke slags undervisningstilgange og opgaver, der gavner dem bedst, og hvordan de mener, at effektiv undervisning bør planlægges.

Deltagere (elever) i spørgeskemaundersøgelser

	2014 (pilot)	2015	2016	2016
Færøerne	ingen data	80	71	
Grønland	ingen data	ingen data	55	
Island	120	362	436	67 (norsk og svensk)

Deltagere (lærere) i spørgeskemaundersøgelser

	2014	2015	2016
Færøerne	ingen data	3	1 lærer har færøsk som modersmål 1 lærer har grønlandsk
Grønland	ingen data	ingen data	6 lærere har dansk
Island	22	21	26 lærere har islandsk I alt 34 lærere

Deltagere blandt lærere er færre end ventet, og det er der sikkert flere forskellige forklaringer på. Løjnefaldende er dog, at halvdelen ikke opgiver, hvilken uddannelse de har, når det gælder sproget- det gør sig gældende for 16 af de 34 lærere.

Der er tale om en gruppe lærere med lang erfaring som faglærere i dansk: **8** deltagere har mellem 20 - 33 års erfaring; **18** deltagere har mellem 7 - 17 år og **8** deltagere har mindre end 5 års erfaring.

Lærernes erfaring som dansklærere i 7. - 9./10. klasse omfatter en lang periode: **7** lærere har undervist denne aldersgruppe mellem 20 - 35 år; **12** mellem 10 - 15 år; **8** mellem 5 - 10 år og **7** mindre end 5 år.

Alle, undtagen 3 lærere har **boet i Danmark**: **6** deltagere har boet i der i over 20 år; **12** har boet der mellem 5 og 11 år; **11** mellem 1 - 4 år og **2** i mindre end ét år. **2** har valgt ikke at svare på spørgsmålet.

Projektmøder

Efter planen blev der afholdt tre møder i løbet af de tre år, ét møde i hvert af deltagerlandene. Det forberedende møde blev afholdt i Danmark, hvor ansøgningen blev skrevet. Møderne foregik på et højt fagligt niveau med bidrag fra alle lande, hvilket gav deltagerne en udvidet horisont og en fordybet forståelse af projektets forventede udfald. For både følgegruppe og fokusgruppe var mødet om Vestnordens kultur, sprog og folk en oplevelse som vil leve med deltagerne længe.

Tórshavn den 11 - 15. august 2014: <http://dansk-1-2-3.hi.is/moder/foroyar-torshavn-2014/>

Hovedtema:

- *Curriculum og policy* - Målformuleringer og læseplaner i dansk som 1., 2. og 3. sprog
- Dansk som første, andet og tredje sprog med særligt henblik på lærerkompetencer, elevkompetencer, læreruddannelse, motivation, didaktik og materialer i Færøerne
- *Resultat*: Redegørelse for pilotundersøgelse og revision af spørgeskemaer

Nuuk den 6. - 10. august 2015: <http://dansk-1-2-3.hi.is/moder/kalaallit-nunaat-nuuk-2015/>

Hovedtema:

- *Danskfagene i Norden.* Læringsmål i danskfaget. Forskelle og ligheder i målbeskrivelser for dansk som andetsprog i Danmark og dansk som fremmedsprog i Island, Færøerne og Grønland
- Oversigt over sproget dansk og lærernes tilgang til danskundervisningen i Grønland ud fra undersøgelser
- Undervisningsmidler i dansk udgivet i Island til elever i grundskolens afgangsklasse
- *Resultat:* Redegørelse for spørgeskemaundersøgelser i Færøerne og Island og finpudsning af spørgeskemaer

Reykjavík den 4. - 8. august 2016: <http://dansk-1-2-3.hi.is/moder/island-reykjavik-2016-2/>

Hovedtema:

- *Den fælles oplevelse som udgangspunkt for sproglæring*
- *Kultur i dansk som andet- og fremmedsprog*
- *Dansk som andetsprog i Færøerne*
- *Resultat:* Redegørelse for spørgeskemaundersøgelser i Færøerne, Grønland og Island - forskelle og ligheder, udfordringer og idéer til mere fleksiblet læringsrum og undervisning med mundtlighed i fokus

Formidling

Projektet og resultater fra spørgeskemaundersøgelser er blevet præsenteret på konferencer, workshops og seminarer, ialt 17 præsentationer samt præsentationer på tre møder/seminarer i projektets regi <http://dansk-1-2-3.hi.is/formidling/>

- Island: 7 gange
- I nordisk sammenhæng: 7 gange
- I gruppen: 3 gange
- I brochurer og aviser: 2 gange

Formålet med formidlingen er at få i gang en diskussion om danskfagets stilling i Vestnorden, især når diskussionen bliver sat i kontrast eller sammenhæng med problemstillingen om nabosprog.

Nabosprog defineres i Den danske Ordbog som "*SPROG som er sproghistorisk nærtbeslægtet med et givet sprog fx svensk i forhold til dansk*" (DDO.dk) og af Lars-Olof Delsing og Katrina Lundin Åkesson, 2005, "*De tre skandinaviske språken omtales som grannspråk även om termen delvis blir något missvisande för västnorden och Finland.*"

Færøsk kan anses for at være nabosprog til islandsk på samme måde som dansk er til norsk bokmål. Færøsk er også en slags nabosprog til nynorsk. Nordiske sprog kan i Island og Færøerne regnes for at være nabosprog på grund af sprogenes beslægtethed, ikke mindst skriftsproget.

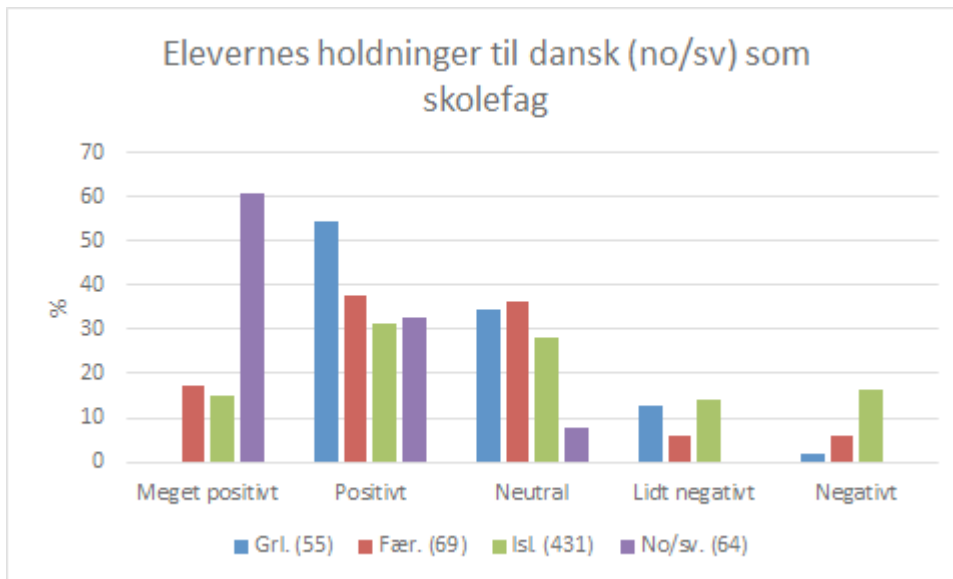
Når det kommer til udtalen kan de skandinaviske sprog anses som fremmedsprog i Island og Færøerne - og i Grønland på grund af sprogets oprindelse og grundstruktur. Af disse grunde kan nabosprogsdidaktik kun til dels anvendes i danskundervisningen i Vestnorden og at modersmålsdidaktik ikke er anvendelig, da dansk kun er modersmål for en lille minoritet.

I det følgende bliver der gjort rede for empirien, de centrale resultater er baseret på.

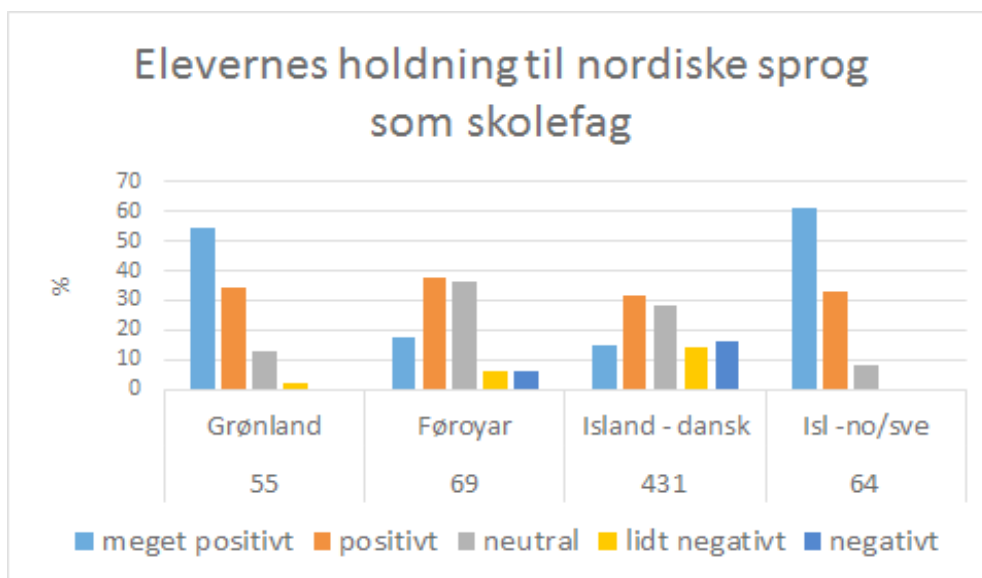
Holdning til faget Unge i afgangsklasser i grundskoler i Vestnorden er generelt positivt indstillet til dansk/nordiske sprog som en del af deres obligatoriske skolefag.

1.Elevernes holdning til dansk som obligatorisk skolefag

Det er en ret udbredt antagelse i Island, at elever ikke kan lide dansk som skolefag. I Færøerne er dansk obligatorisk i folkeskolen fra 3. - 9. klasse, men valgfag på ungdomsuddannelserne. Der er mange på Færøerne der fravælger dansk, selv om de godt ved at gode danskundskaber kan være en nødvendighed i forbindelse med videreuddannelse. I Grønland er der tale om mange forskellige situationer i danskundervisning blandt både børn og unge. De resultater vi har her kommer fra fem forskellige skoler i større byer på Grønlands vestkyst. I Island underviser man i norsk og svensk på særlige præmisser.

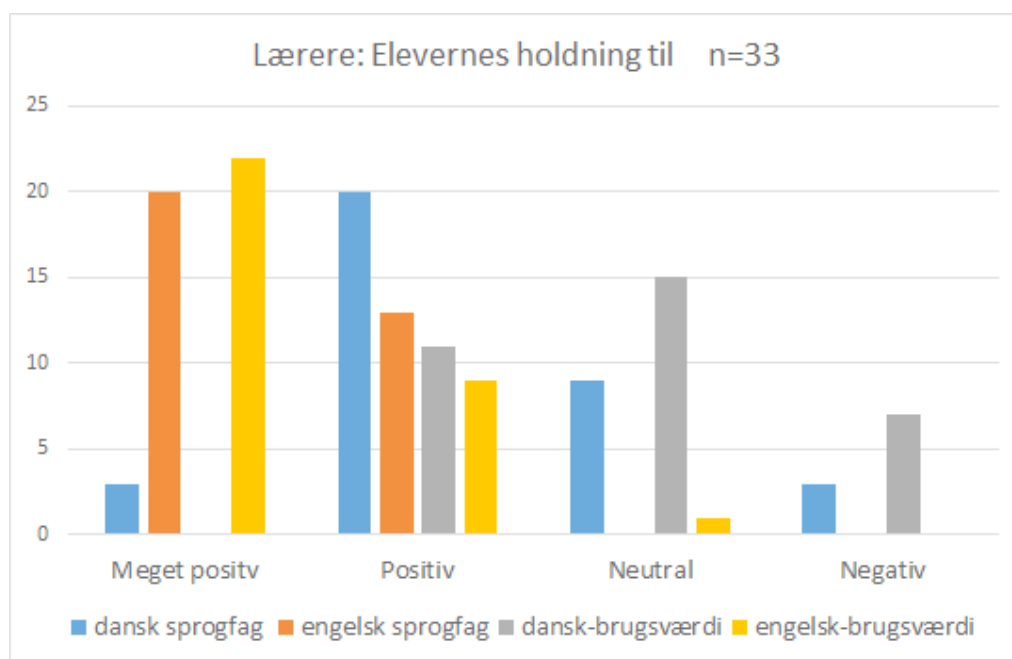

Billede 1.1. viser, at de elever der lærer norsk og svensk (n=64) har den mest positive holdning til skolefaget norsk/svensk. Elever i Grønland (n=55) har en positiv holdning til danskfaget, men ingen af dem anser dansk som et meget positivt skolefag. Positiv og neutral holdning over for danskfaget er på nogenlunde samme niveau for de grønlandske elever. De islandske elever (n=431) har dog den laveste score - det er de, der har den mest negative holdning til faget - selv om de i det hele taget ikke er decideret negative. Færøske elever er for mere end halvdelen vedkommende positive eller meget positive, en tredjedel er neutral, mens forholdsvis få har en negativ holdning til faget.

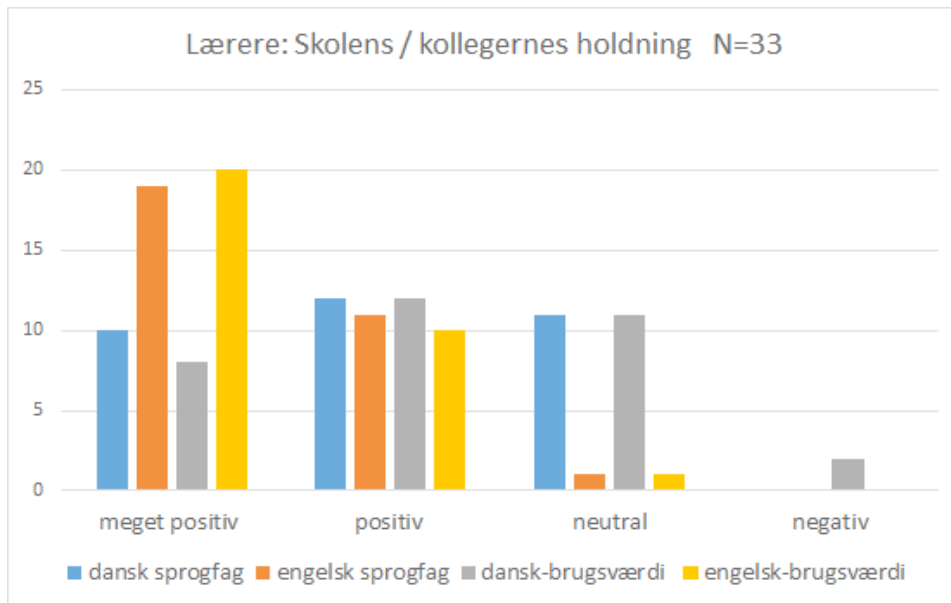

Billede 1.2. viser fire elevgruppers holdninger til dansk som skolefag. 1) Grønland (n=55), Færøerne (n=69), Island (n=431) og 4) elever i norsk og svensk i Island (n=64).

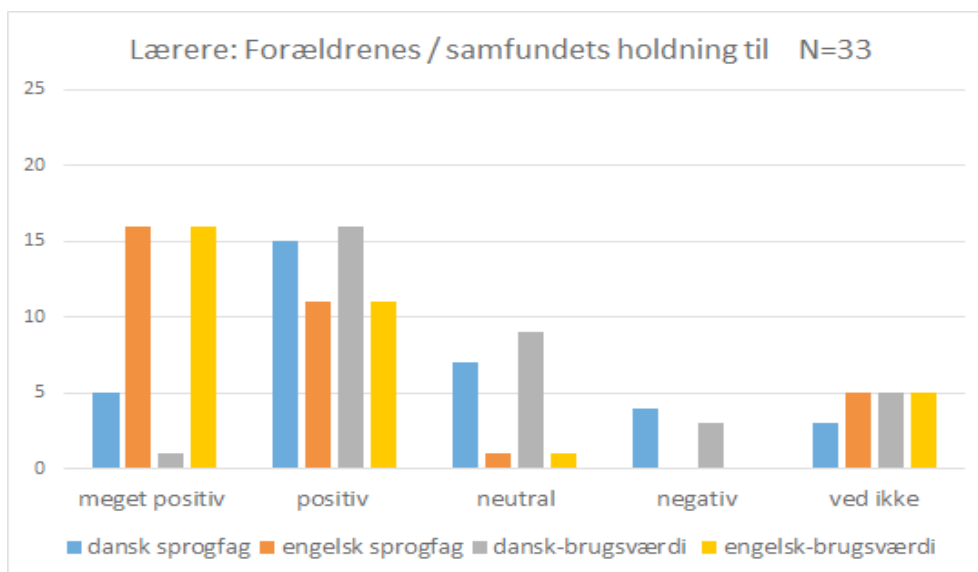
De tre første sæt søjler viser procentvis elevernes holdning til danskfaget i skolen. Det viser sig, at de grønlandske elever er langt de *mest positive*, meget få er *lidt negative* og ingen er *negativt* indstillet. Elever i norsk og svensk er de eneste der udviser større positivitet, da 60 % af gruppen er *meget positiv* og ingen er det mindste negativ. Færøske elever scorer højest i *positiv* og *neutral* holdning - og det gør de islandske også, men deres holdning er mere spredt i alle kategorier. Lægger man procenttallene fra de islandske elever for *meget positiv*, *positiv* og *neutral* holdning sammen, viser der sig trods alt et overvejende flertal, der hverken er *lidt negativt* eller *negativt* over for danskfaget.

Billede 1.3.a viser lærernes vurdering af elevernes holdning til dansk og engelsk. Dansk som sprogfag er der meget få, der har holdningen *meget positiv* til, de fleste har *positiv* holdning til dansk, halvt så mange er *neutral* og meget få *negativ*. Det danske sprogs brugsværdi har de fleste en *neutral* holdning til, lidt færre er *positiv* og nogle er *negativ*. Efter lærernes mening har engelsk en helt anden stilling blandt eleverne: Langt de fleste er *meget positiv*, både over for engelsk som sprogfag og engelsk som redskab, resten er *positiv*, på nær én som angiver holdning til det engelske sprogs brugsværdi som *neutral*. Lærerne er bevidste om at engelsk står stærkt, men samtidig giver de udtryk for at de ikke har potentiale til at formidle til eleverne, at de har brug for kundskaber i flere sprog.

Billede 1.3.b viser lærernes vurdering af skolens og kollegernes holdning til dansk og engelsk i undervisningen. Lige mange ser på dansk som sprogfag med karakteristikken *meget positiv*, *positiv* og *neutral*. Sproget som redskab eller sprogets brugsværddi er der nogle som anser som *meget positiv*, flere som *positiv* og *neutral*, og et par stykker som *negativ*. Som på billede 1.3.a har engelsk en helt anden status i skolens og kollegernes øjne - ifølge lærernes vurderinger.

Billede 1.3.c viser lærernes vurdering af forældrenes og samfundets holdning til henholdsvis dansk og engelsk. Her har vi tilføjet muligheden *ved ikke*, hvilket nogle af lærerne har benyttet sig af. Der er meget få, der vurderer dansk som *meget positivt*. Lige mange vurderer engelsk, både sprogfag og brugsværddi, *meget positivt*. Dansk

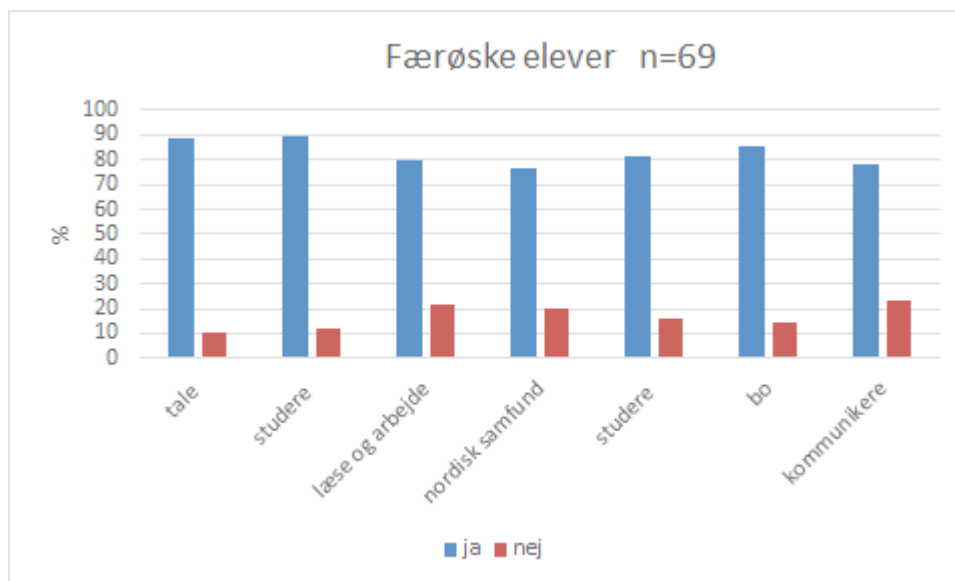
sprogfag og dansk-brugsværdi vurderes for de flestes vedkommende *positiv*. Engelsk har også en stærk stilling inden for *positiv*, mens dansk vurderes *neutral* og *negativ*.

Resultatet viser dermed lærernes holdning: at de fleste i samfundet anser engelsk (både som skolefag og sprogets brugsværdi) som en del vigtigere og mere populært end dansk ditto.

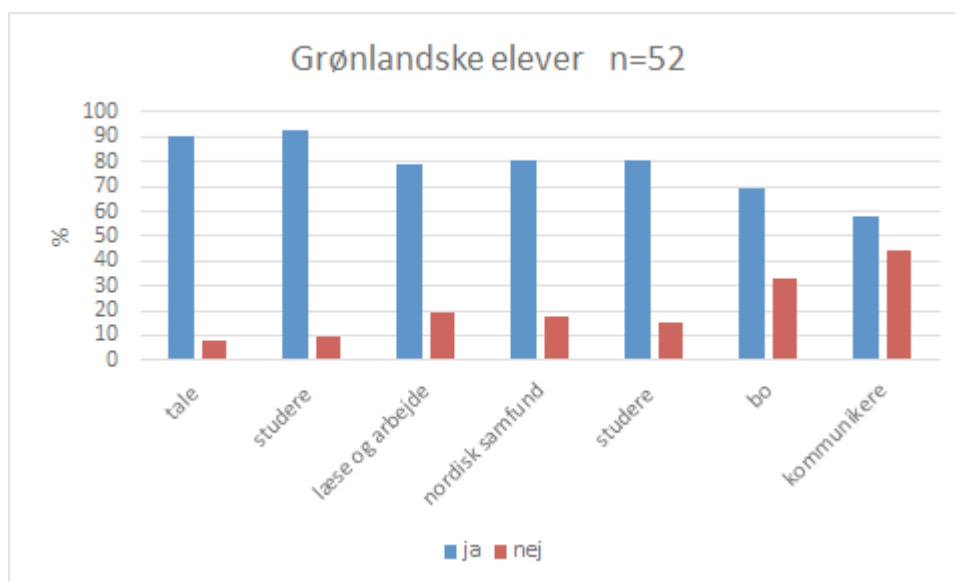
Det er bemærkelsesværdigt, at lærerne mener at skolen og kollegerne (1.3.b) sætter dansk højere end eleverne (1.3.a). Ligeledes bliver forældres og samfundets holdninger vurderet lidt højere i dansk favør end elevernes. Valgmuligheden *ved ikke* gør det dog sværere at sammenligne disse tre grupper.

2. Elevernes syn på nordiske sprog i deres fremtid/brugsværdi

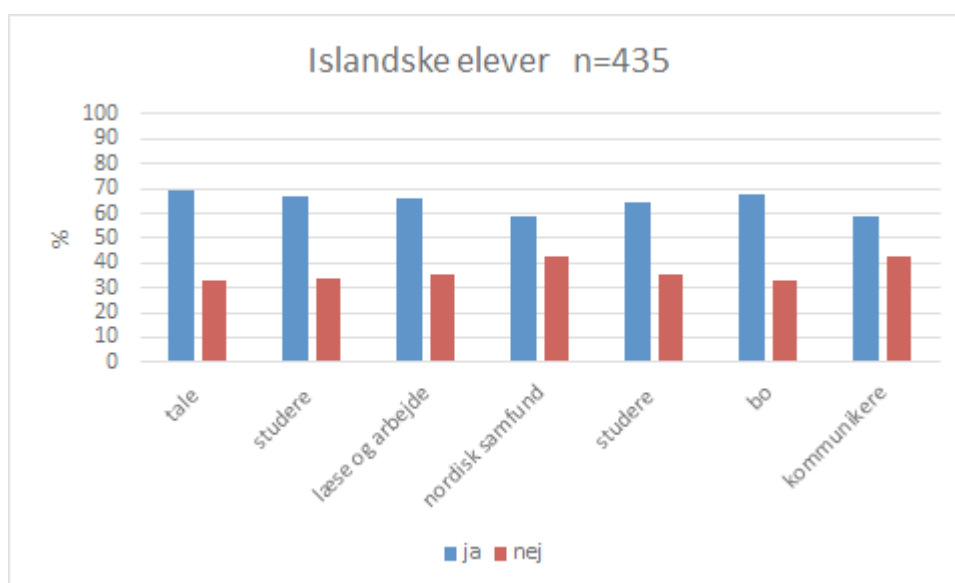
Eleverne blev spurgt, om de muligvis kunne have gavn af at kunne dansk/norsk/svensk i forhold til: at studere i Norden; at arbejde i Norden; at kunne dansk/norsk/svensk fordi de er en del af det nordiske samfund; at bo i Norden; at de kan bruge deres sprog til at kommunikere med folk fra Dk, No, Se.

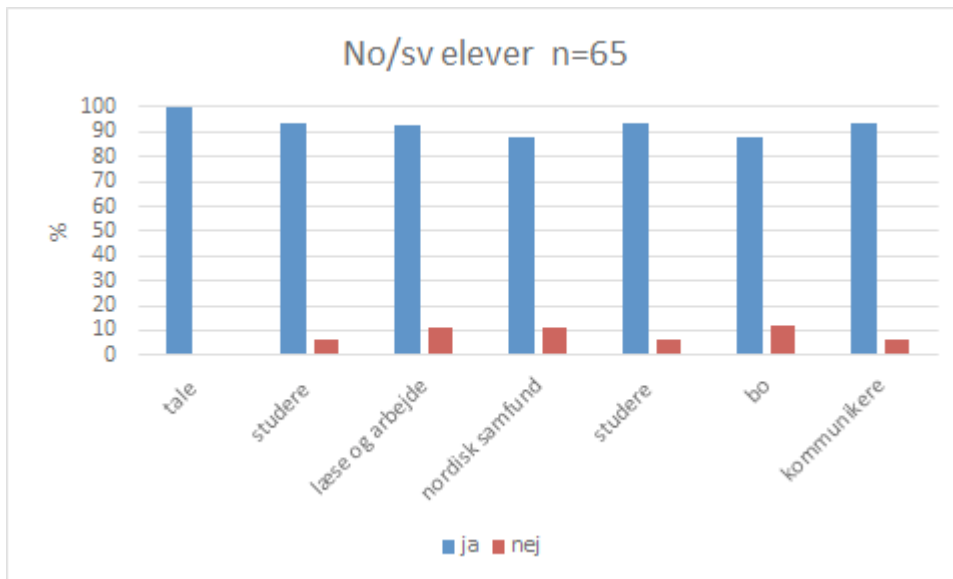
Billede 2.1 viser, at de fleste færøske elever er klar over nødvendigheden af at kunne klare sig på dansk i mange sammenhænge. Højest sætter de talefærdigheden og muligheden for at studere videre.

Billede 2.2 viser ligeledes, at grønlandske elever i højeste grad værdsætter at kunne tale dansk og studere ved brug af det danske sprog. De værdsætter dog ikke så højt at kunne kommunikere med nordboere eller bo uden for Grønland.

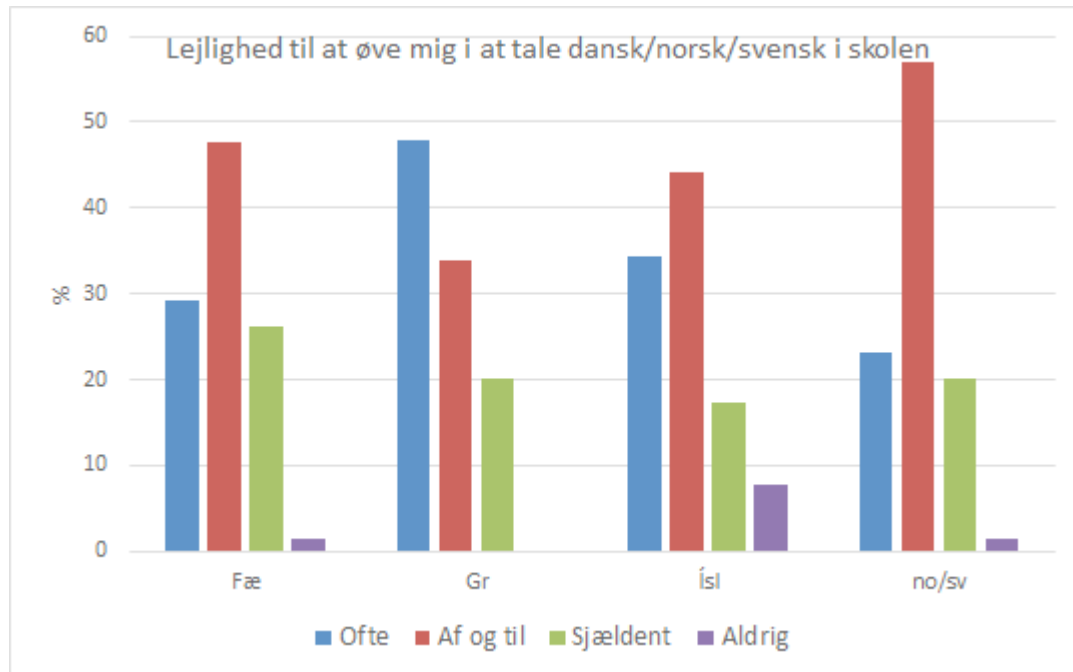
Billede 2.3 viser, at islandske elever i dansk er lidt mindre motiverede, eller mindre bevidste end de andre elevgrupper om, i hvor høj grad de vil kunne drage nytte af gode kundskaber i dansk. Mange, 60-70 %, er dog klare over at det vil hjælpe at kunne tale dansk, ligeledes at studere i et andet nordisk land, og bosætte sig der.

Billede 2.4 viser, at elever der lærer norsk eller svensk overvejende er bevidste om de fordele de kan have af at kunne et andet nordisk sprog end islandsk. Her fremkommer at de har fået et "head-start" i forhold til sproget. De har en god idé om hvad deres kompetence duer til - de har et forbillede i deres forældre og de omgivelser de kender fra Norge og Sverige.

3. Mundtlighed

I svar på åbne spørgsmål lægger de unge vægt på hvor vigtigt det er, at de i undervisningen hører målsproget, og at de får lejlighed til at øve sig i at tale målsproget. For dem er det vigtigt, at undervisningen foregår på målsproget, at de får direkte kontakt til det talte sprog i en kontekst igennem film, musik og media.

Billede 3.1 Flertallet af alle elever mener, at de får lejlighed til at tale sproget i undervisningen *ofte* eller *af og til*. Halvdelen af de grønlandske elever siger, at de *ofte* har lejlighed til at tale dansk i skolen - muligvis udtrykker de, at de også taler dansk i andre fag. Denne gruppe er også den eneste, der kun vælger de tre første muligheder. Islandske elever, der aldrig får lejlighed til at tale dansk udgør næsten 10 % af elevgruppen (n=429). De færøske, islandske og elever i norsk/svensk mener, at de i høj grad *af og til* får lejlighed til at tale dansk i skolen. Det er forståeligt når eleverne i norsk/svensk udtrykker sig på den måde, da de udelukkende får fjernundervisning.

Hvad taler man om? Eleverne blev bedt om at give eksempler på hvad man taler om i danskundervisningen.

%	Færøerne (n=57)	Grønland (n=46)	Island (n=409)	Norsk/svensk (n=60)
Lidt af hvert	-	45,7	17,1	35,0
Fremtid og uddannelse	-	10,9	-	-
Læreren spørger eleverne svarer	1,8	-	3,4	8,3
Eleven spørger læreren	-	-	0,7	3,3
Timens emne	54,4	10,9	45,2	45,0
Præsentationer	7,0	-	-	-
Højtlesning	1,8	-	-	-
Historier, digte og film	22,8	2,2	-	6,7
Taler ikke	12,3	30,4	13,0	1,7

Billede 3.2 fremhæver de unges svar på, hvad der tales om i klassen. Gennemsnitligt giver elevernes svar et billede af en meget lærerstyret undervisning, hvor undervisningens emner bestemmer hvad der tales om.

Det grønlandske spørgeskema blev forelagt på grønlandsk, hvilket uventet blev et problem for de dansktalende elever, der ikke forstår grønlandsk.

Det ser ud til, at de islandske elever udelukkende rapporterer om kommunikation - eller mangel på kommunikation. Der rapporteres meget lidt om kommunikativ spontanitet fra elevernes side, og i de unges svar anes der en tærskel, som hindrer lærere og elever i at nå sammen om den dynamik, der skal til.

Én elev nævner en collaborative learning aktivitet: dobbelt circle. Flere rapporterer samtaleemner de kalder for "basic stuff", som fx legemet, tal, tøj, dyr, jeg hedder, rutinefraser.

Vi viser her nogle udvalgte udtalelser om mundtlighed i undervisningen, fra elever i alle grupper, og vi kommenterer på deres udsagn:

Færøerne

“Vi taler ikke så meget dansk, vi lytter mere, og så kan læreren ikke give os karakter, for han hører os meget sjældent tale dansk.”

“Jeg synes, vi burde tale dansk i alle timerne. Det er kedeligt ikke at tale dansk, for det hjælper meget at tale sproget, når man skal lære det.”

“Jeg taler bare dansk, når jeg skal tale med læreren eller læse højt men aldrig med andre elever medmindre det er en opgave.”

Understreger underliggende ønske om og vilje til at tale dansk og eventuelt også om en passiv klasseværelseskultur.

Grønland

“Det er mest på dansk vi bliver undervist i dansktimerne.”

“I dansktimerne kræver læreren nogen gange at vi taler dansk.”

“Jeg vil ellers tale dansk hver gang vi har dansktime, men jeg er bange for at sige forkert og bliver flov over det.”

Dansk er en del af elevens hverdag på skolen. Elevens deltagelse i kommunikation sker på lærerens forudsætninger og krav - som fremkalder usikkerhed hos eleven.

Island

“Jeg synes det er dumt, at vi lærer at skrive inden vi kender sproget. Man skal først undervises i tale, udtale og forståelse. Det er meningsløst, hvis vi ikke kan tale sproget.”

“Høre, lytteøvelser med forskellig dansk udtale så du er bedre i stand til at klare dig, for den islandske udtale af dansk er langtvejs fra at ligne de accenter som der bruges i Danmark.”

“Jeg dør fordi jeg ikke kan klare mig i Danmark, fordi jeg kun kan læse.”

Tanken om at kommunikere på dansk er præget af angst for ikke at leve op til forventningerne om at kunne klare sig mundtligt i Danmark.

Norsk og svensk i Island

“Jeg taler ikke direkte i netundervisningen, jeg skriver. Men hvis jeg har svært ved noget ringer jeg til min lærer og taler med hende på svensk.”

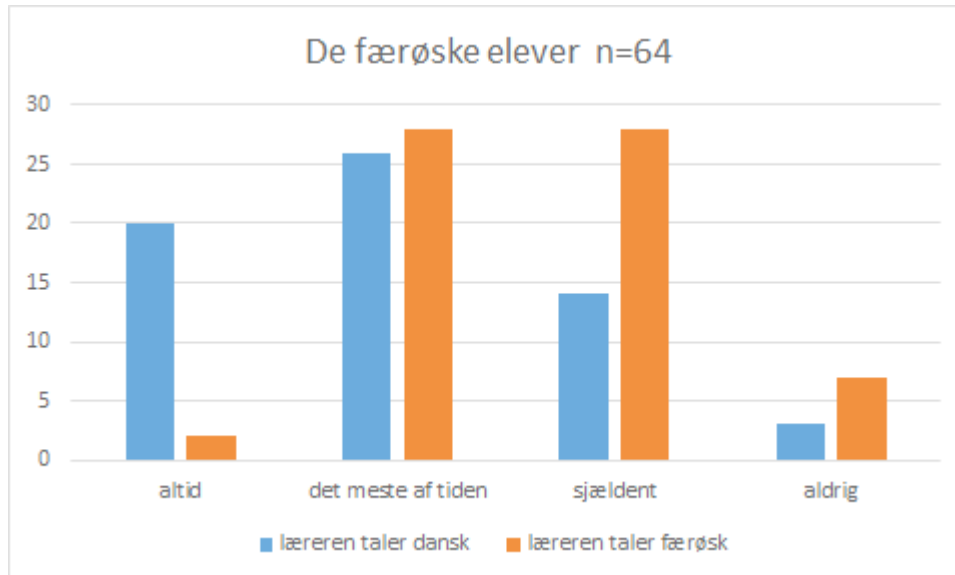
“Når jeg ringer til min lærer eller laver indspillinger.”

“I mundtlige opgaver, når jeg taler med læreren.”

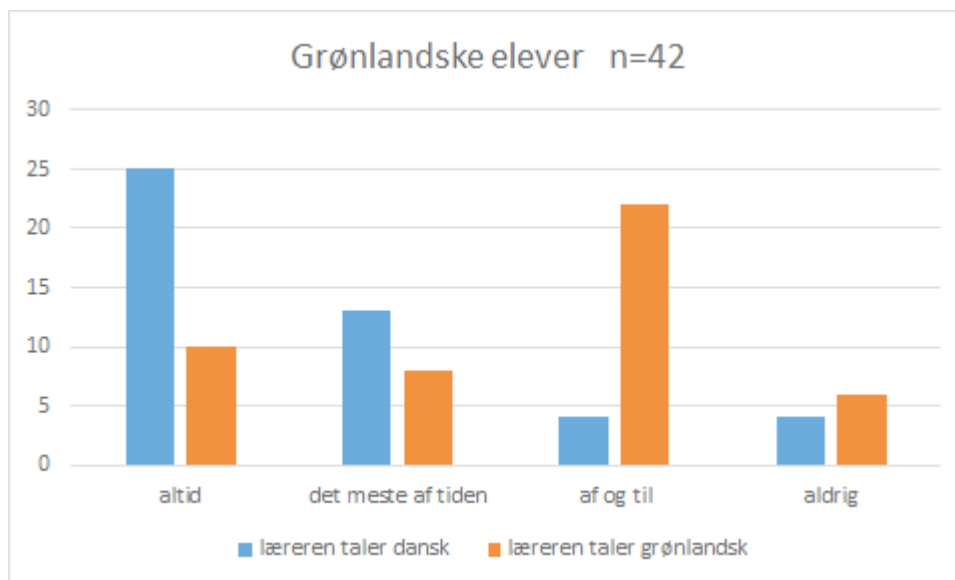
Kommunikation med læreren er initieret af elevens behov og ser ud til at foregå problemfrit.

Mange lærere ser det som en af de største udfordringer i danskundervisningen, at eleverne bliver dygtigere til mundtlig dansk. Både lærere og elever udtrykker det samme ønske, hvilket i og for sig er meget naturligt, men også noget af et paradoks.

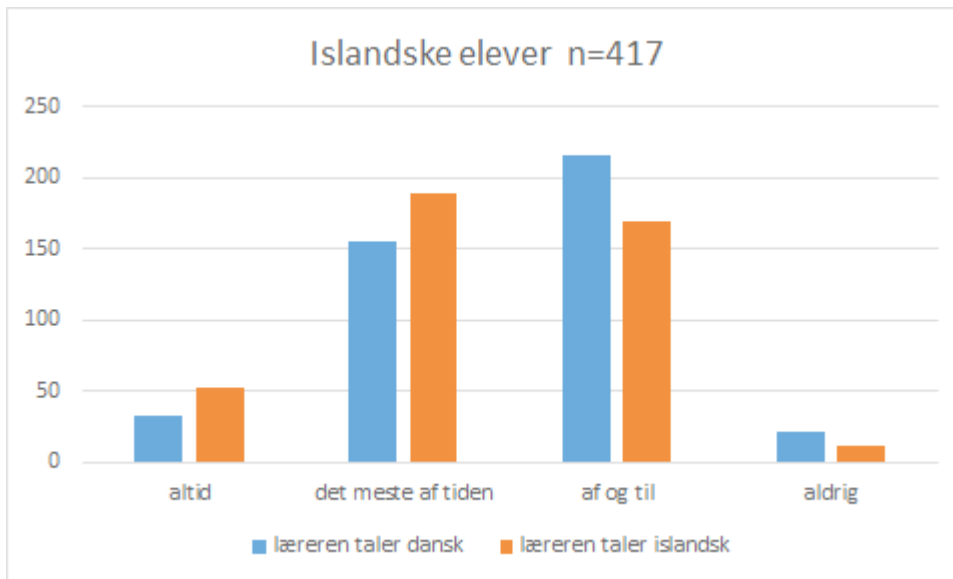
4. Elevernes oplevelse af lærerens brug af målsproget i undervisningen

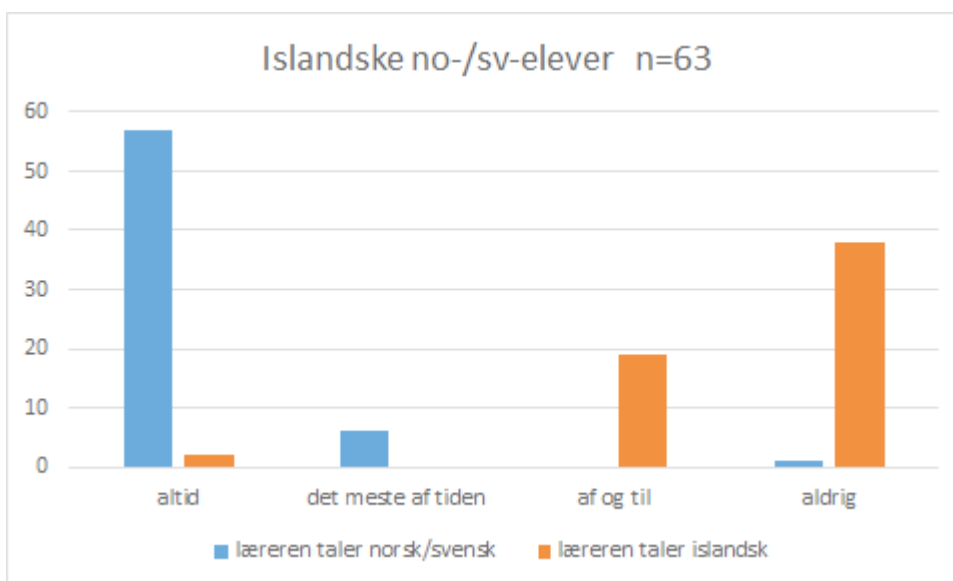
Billede 4.1.1 fremhæver, at til trods for at et antal færøske elever *altid* eller *det meste af tiden* hører dansk i undervisningen, er det forbavsende ofte at det færøske sprog bliver taget i brug.

Billede 4.1.2 viser, at et overvejende flertal grønlandske elever hører meget dansk i timerne. Det forbavser lidt, at der findes lærere der taler grønlandsk hele tiden, men mindre forbavsende er, at der er lærere der aldrig taler grønlandsk.

Billede 4.1.3 viser, at det er meget få lærere der taler dansk *hele tiden*, og at der er nogen der aldrig taler dansk og at undervisningen derfor foregår på islandsk.

Billede 4.1.4 viser at målsproget bliver talt hele tiden undtaget måske, når der skal forklares ekstra godt.

5. Elever med anden etnisk baggrund end islandsk

Børn af anden etnisk baggrund og modersmål end islandsk udgør 10 % af deltagerne. I stedet for at få direkte undervisning i fremmedsproget på fremmedsproget må de lære det igennem det tredje sprog – islandsk. Problemet er, at islandsk for dem er et fremmedsprog, som de netop er ved at tilegne sig men langt fra mestrer. Antageligvis gælder det for andre lande også.

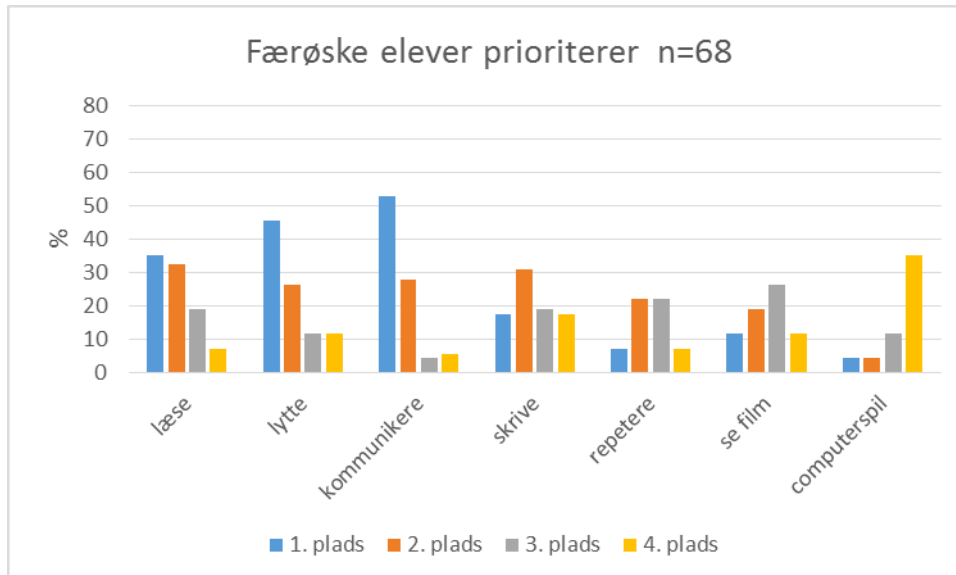
“Udtale. Og også det at lærerne forventer, at man skriver ordene på islandsk. Jeg og sikkert andre, som ikke har islandsk som modersmål, har svært ved at forstå mange islandske ord. Så jeg synes, at for os som kommer fra andre lande, skulle der være andet materiale. Det er svært at lære to sprog ad gangen og jeg mener, at det er noget af det sværeste, jeg har været ude for i skolen.” (En islandsk elev)

Der rapporteres flere gange, at undervisningen foregår på modersmålet med meget lidt aktivt sprogbrug på målsproget. Det er især påfaldende i Island. Skoler og lærere i alle tre lande anvender få af de muligheder der foreligger i samarbejds- og udvekslingsprojekter for at forstørre elevernes læringsrum.

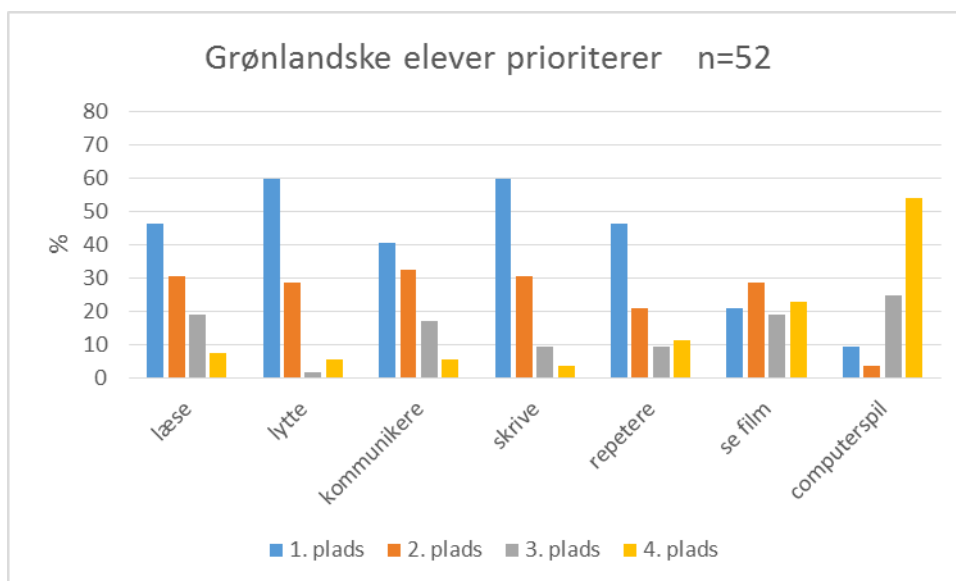
6. Kontrast mellem elevernes og undervisningens prioriteringer

6.1 Det eleverne ville prioritere i undervisningen

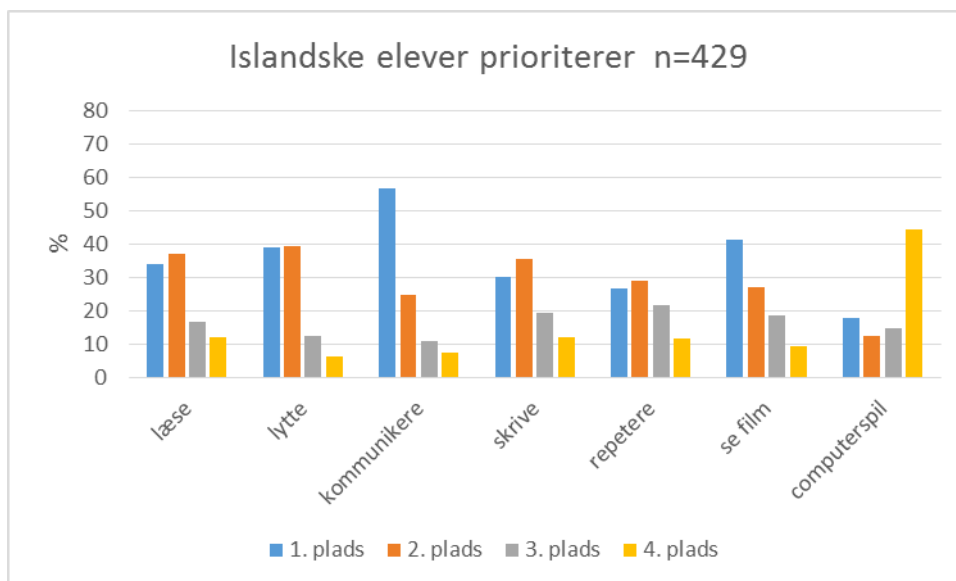
Eleverne blev spurgt om, hvilke færdigheder, de synes er vigtigst, når de lærer et sprog - hvilke færdigheder de helst vil mestre.

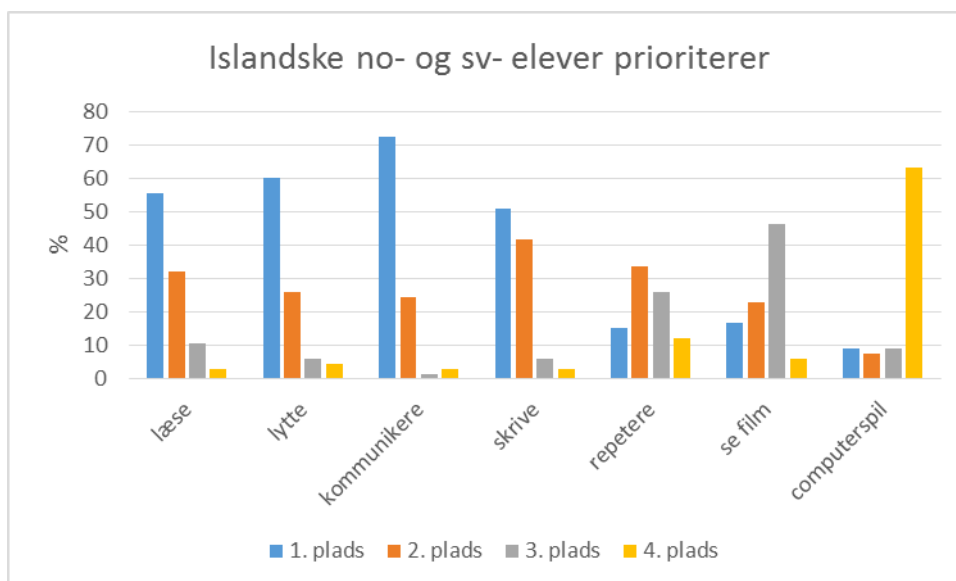
Billede 6.1.a viser, at de færøske elever lægger størst vægt på at *lytte/forstå* og *kommunikere* på sproget, selv om *læse* også har en vis værdi blandt en del af dem.

Billede 6.1.b viser lidt andre prioriteringer blandt de grønlandske elever, der ikke værdsætter kommunikation i samme grad som færdigheder i at lytte/læse og skrive. At repetere scorer også højere, hvilket eventuelt peger på, hvor stor forskel der er på modersmål og målsprog både hvad gælder udtale og form.

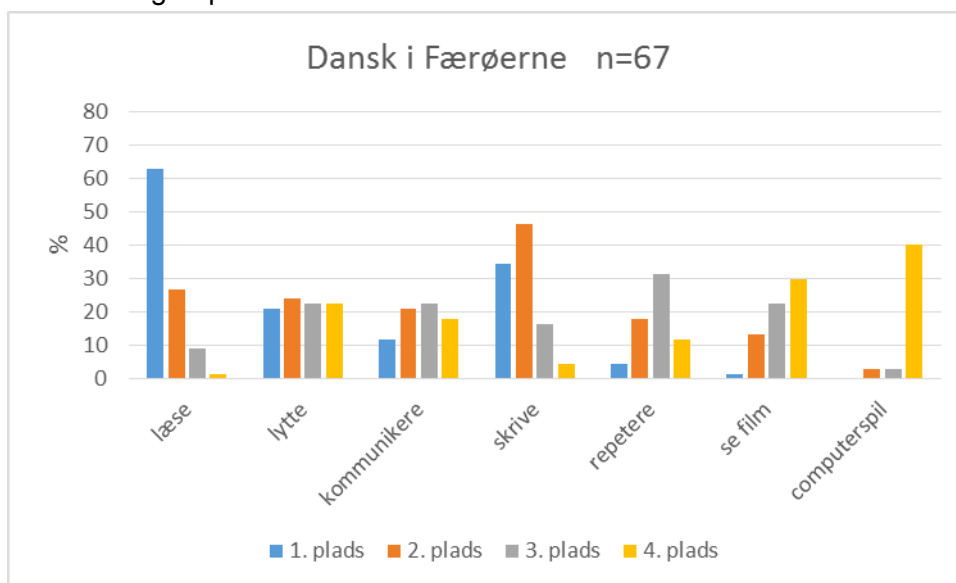
Billede 6.1.c viser, at de islandske elever i dansk ønsker at kunne kommunikere på dansk, og de lægger vægt på at få lejlighed til at *lytte og forstå* – det ligner det færøske mønster. De ser film som en god måde at komme i kontakt med og opleve et sprog i en kontekst. Måske fordi det er på den måde, at de fleste har lært sig engelsk.

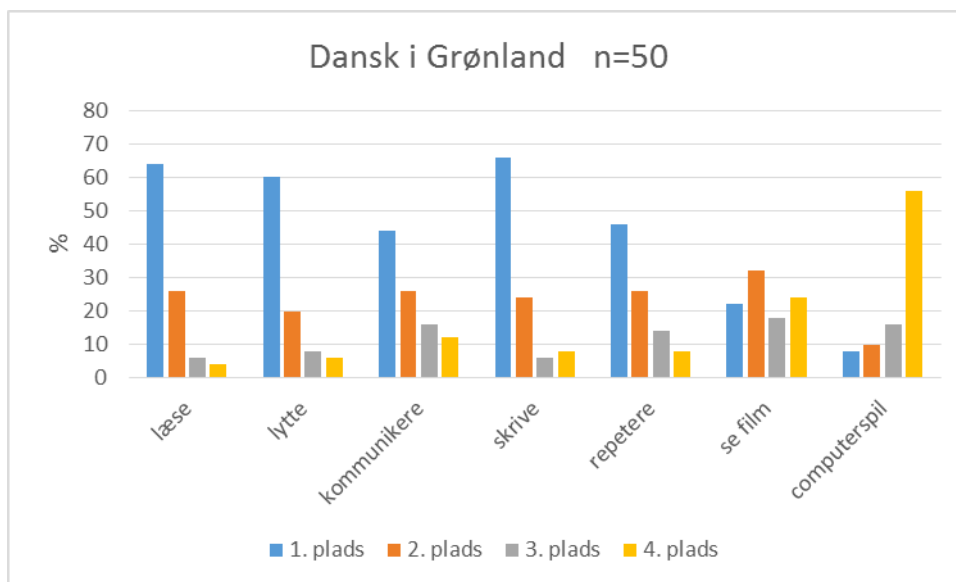
Billede 6.1.d viser, at de svenske/norske elever sætter stor pris på kommunikationen, men at de også værdsætter de andre færdigheder, som understreger deres styrke i sproget, og at de ikke ser fx film som en del af sprogindlæringen.

6.2 Elevernes oplevelse af prioriteringer i undervisningen

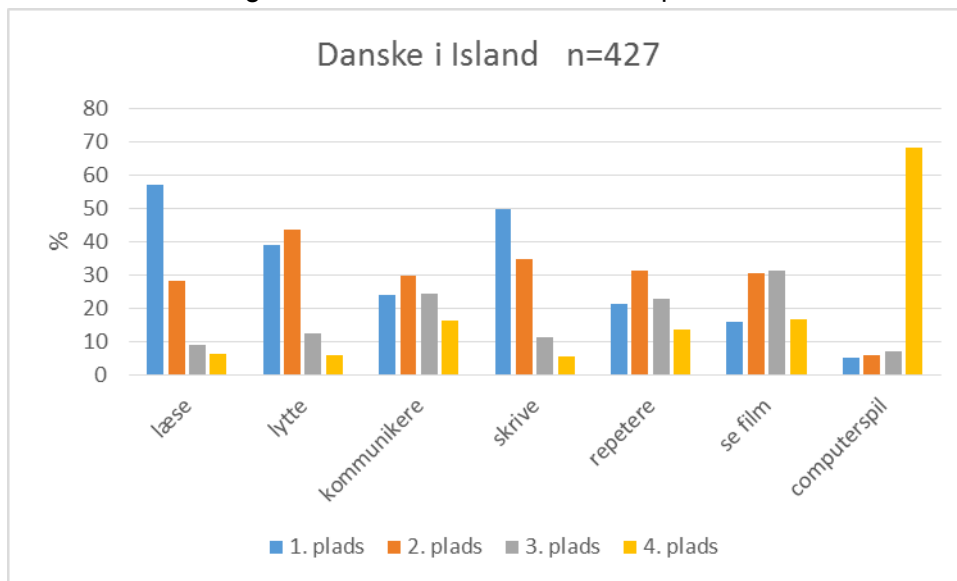
Eleverne blev spurgt om, hvad de synes, at der bliver lagt størst vægt på i danskundervisningen på deres skoler.

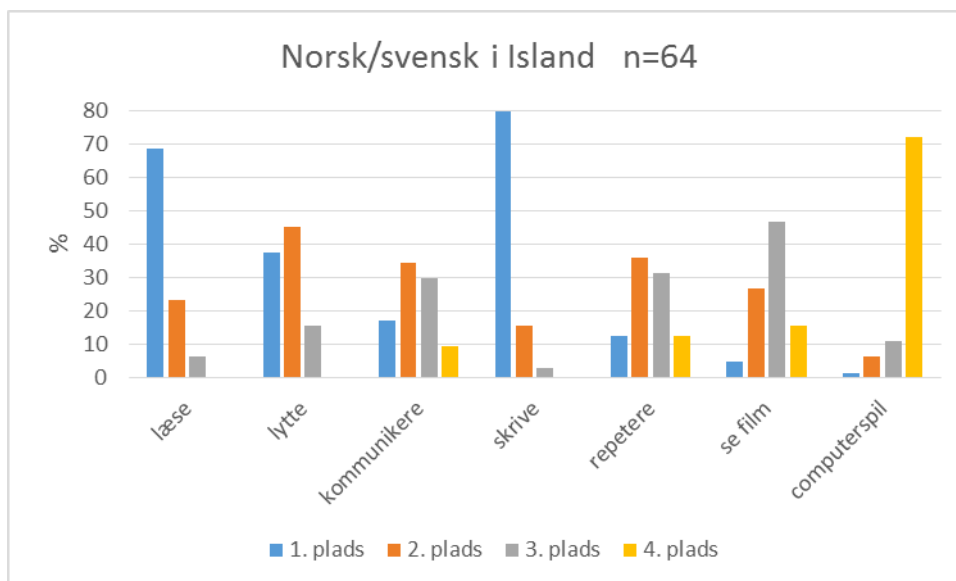
Billede 6.2.a viser, at eleverne oplever en meget traditionel modersmålspræget undervisning med hovedvægt på at læse og skrive og mindre vægt på forståelse af det talte sprog og mundtlig kommunikation.

Billede 6.2.b giver et billede af en undervisning, hvor man forsøger at tilgodese alle færdigheder, selvom mundtlig kommunikation får lidt mindre plads end de andre.

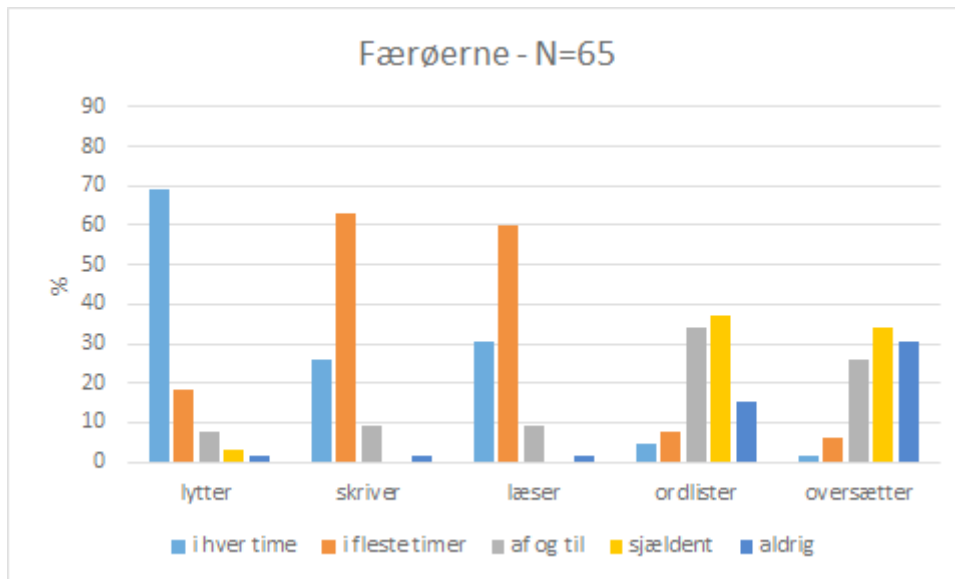
Billede 6.2.c viser, at undervisningen i Island ligner den grønlandske, hvor der er hovedvægt på de passive tilgangsmåder i undervisningen og mindre vægt på kommunikation.

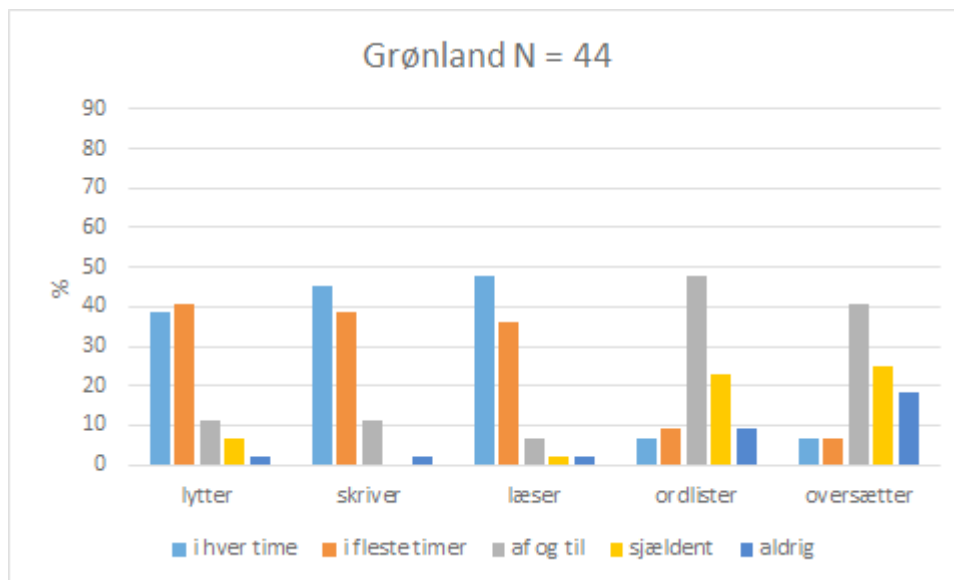
Billede 6.2.d understreger de tilgange netundervisning kræver, hvor der er hovedvægt på at læse og skrive med et stæk af lytte og kommunikere.

7. Aktiviteter i undervisningen, som eleverne oplever dem

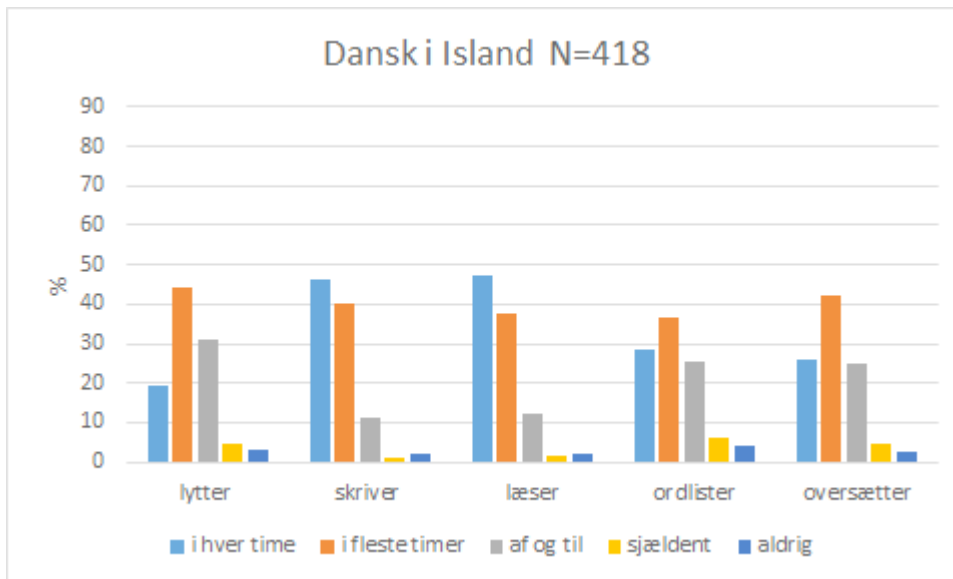
Eleverne blev spurgt om, hvilken slags aktiviteter, der blev prioriteret i undervisningen. Eleverne skulle estimere, hvor tit valgte aktivitetstyper var på agendaen.

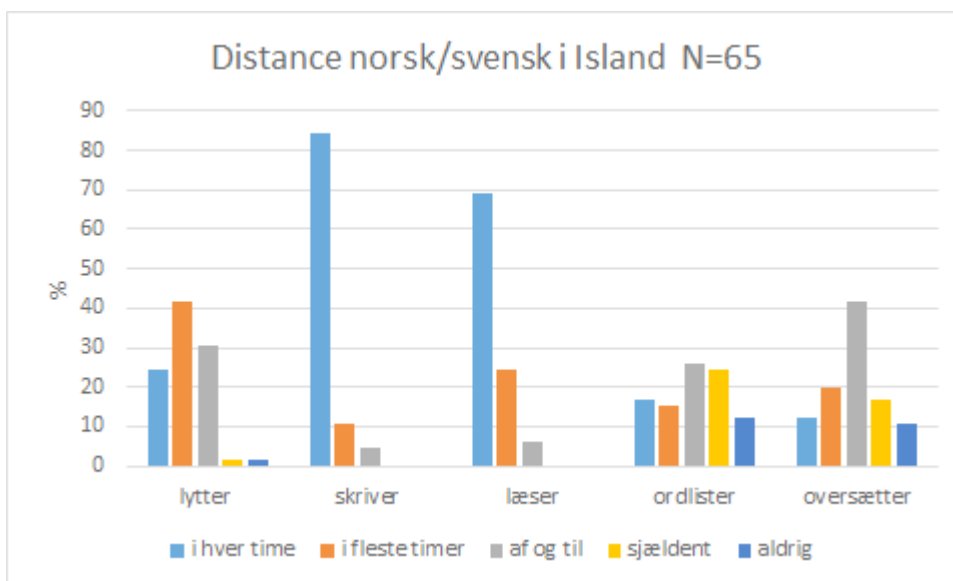
Billede 7.1 fremhæver den fornemmelse, at *lytning* får mest vægt og det genspejler elevernes opfattelse af, hvad der bliver prioriteret i undervisningen, og at *læsning* og *skriftlige opgaver* følger efter, mens ordlister og oversættelser sjældent bliver brugt.

Billede 7.1.2 viser, at de passive færdigheder, *læse*, *lytte* og *skrive*, repræsenteres hyppigst i undervisningen, hvad der stemmer godt overens med elevernes oplevelse af, hvad der bliver prioriteret i undervisningen.

Billede 7.1.3 viser en stærk overensstemmelse mellem hvor tit aktiviteter forekommer i undervisningen og de færdigheder eleverne oplever bliver prioriteret. Island adskiller sig i forhold til hvor tit de islandske elever får *ordliste- og oversættelsesopgaver*, og at man lægger større vægt på at *læse og skrive*, end at *lytte*.

7.1.4 viser en stærk kohærence mellem de tilgange eleverne oplever bliver prioriteret i netundervisningen, og de aktiviteter der tilknyttes færdigheder der hovedsageligt repræsenteres ved at *læse og skrive* med et stænk af *lytte*.

Eleverne blev bedt om at fortælle om "den gode aktivitet". Gennemgående vil de høre og tale målsproget igennem aktions- og handlingsorienterede opgaver i en positiv og motiverende atmosfære, hvor der hersker ro og arbejdsglæde.

Elevernes ønsker om aktiviteter

%	Færøerne (n=52)	Grønland (n=36)	Island (n=379)	Norsk/svensk (n=60)
Klare og forståelige instruktioner	1,9	2,8	8,4	1,7
Kræver samarbejde	25,0	-	12,1	8,3
Resulterer i produkt	-	-	3,2	1,7
Kreativt/interessant	7,7	-	14,3	5,0
Passende sværhedsgrad	1,9	5,6	8,2	-
Udfordrende	-	-	4,0	-
Relevant /meningsbærende	1,9	-	2,9	1,7
Processorienteret	-	-	3,7	-
Noget man lærer af	3,8	5,6	4,7	13,3
Learner autonomy	3,8	-	2,9	3,3
Variert	-	-	2,6	8,3
Ikke kopierede materialer	-	8,3	-	-
Litteraturanalyse	9,6	-	-	-
Synopsis/verkætlan	17,3	-	-	-
Lærebogen	17,3	5,6	-	-
Retskrivning og grammatik	13,5	-	-	-
Ved ikke	-	63,9	-	16,7

Billede 7.2 giver et fingerpeg om, hvilke slags aktiviteter eleverne kender til, hvilke aktiviteter der bliver brugt i deres undervisning, og om de synes relevante. Antal deltagere og svar stemmer ikke overens, fordi flere elever giver svar som indeholder flere aktiviteter.

Eksempler på udtalelser og vores klassificering af udtalelserne:

Forbillede for sprogbrug: „Når vi ser en film eller tv-programmer lærer vi, hvordan man skal tale dansk og det spiller størst rolle i fremtiden.“

Handlingsorienteret undervisning: „Når vi synger, leger sproglege og har opgaver på dansk, hvor vi ikke kun sidder og læser og skriver.“

Mundtlighed: „Få lejlighed til at udtrykke sig på dansk.“

Sproget i kontekst: „Af og til at se film/tv-programmer for at høre film - dansk som er helt anderledes end lærebogs-dansk.“

Eleverne beder om, at man møder dem midtvejs. Det er lærerens rolle at planlægge og strukturere forløb, der lægger op til differentiering. Aktiviteter, der kræver kvalificeret arbejdsindsats af eleverne og burde give dem en vis autonomi hvad angår emnevalg, tid og kompleksitet. Elevernes højeste ønske er ønsket om kreative samarbejdsopgaver, som eleverne lærer noget af; input der giver eleverne det talte sprog i en kontekst og af passende sværhedsgrad.

“Jeg kan rigtig godt lide emnearbejde og projektarbejde, og jeg synes, at en opgave skal opfordre dig til at arbejde selvstændigt og samtidig lære det danske sprog.” (elev fra Færøerne)

I elevernes øjne er resultat tæt tilknyttet motivation og interesse for sproget, men samtidig er motivationen slet ikke knyttet til noget enkelt og nemt. De vil, at de opgaver, de arbejder med er *udfordrende og interessante, udfordrende og overkommelige og udfordrende og relevante, opgaver, der giver dem en vis autonomi*. Samtidig er det vigtigt for dem, at opgaverne er *overkommelige* for hver og en *i tid, sværhedsgrad og indhold*. De nævner at indholdet må være *relevant og noget de lærer af, varieret og interessant og meningsbærende* for dem. Alt for mange taler dog om enkelte ord, når de bliver bedt om at beskrive, hvordan de bedst lærer sprog: *at skrive ord- og gloselister, at læse og svare på spørgsmål i opgavebogen*, hvilket giver et fingerpeg om, at de ikke kender til andre indlæringsmåder.

8. Den gode dansktime

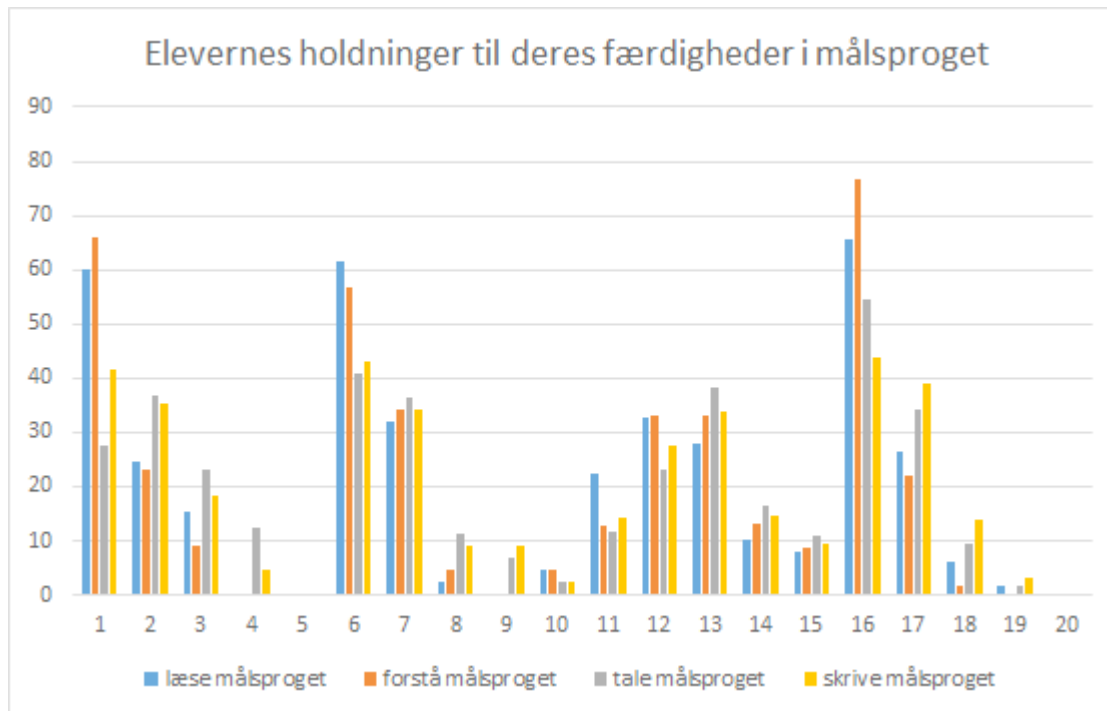
Eleverne blev bedt om at beskrive den optimale dansktime.

%	Færøerne (n=62)	Grønland (n=42)	Island (n=387)	Norsk/svensk
Arbejdsro	-	2,4	14,5	Ikke relevant
Elevdeltagelse - alle er aktive	1,6	2,4	11,6	Netundervisning
Sproget i kontekst - film	38,7	-	18,3	
Motivation og positiv holdning til aktiviteter	4,8	19,0	10,6	
Mundtlig kommunikation	24,4	16,7	8,5	
Cooperative learning	8,1	-	3,6	
At alle forstår emne og instrukser	-	28,6	4,7	
Lytte - musik	-	-	5,4	
Tid til fordybning og forståelse	-	-	4,1	
Ny ord og ordforråd	-	-	6,2	
Læse	19,4	-	2,1	
Skrive en tekst	6,5	-	-	
God lærer	-	14,3	7,7	
Opgavebogen	11,3	-	-	
Ikke kopierede opgaveark	-	2,4	-	
Udtrykt negativ holdning	4,8	-	15,2	
Neutrale	-	21,4	5,2	

Billede 8.1 antyder, at en stor del af eleverne synes, at der i undervisningen udelukkende burde tales dansk og især, at læreren taler dansk, hele tiden. De viser tilfredshed med aktiviteter, hvor de hører et varieret sprog i en kontekst og at aktions- og handlingsorienterede undervisningsformer giver dem lejlighed til at tale sproget. De lægger vægt på, at man godt kan formidle sproget i en kontekst via film eller tv-programmer. Eleverne ønsker, at opgaverne tilpasses deres forskellige kompetencer (sværhedsgrad, overkommelighed) og at undervisningens tempo ikke overskrider deres mulighed for at følge med.

9. Elevernes selvevaluering - målsprog

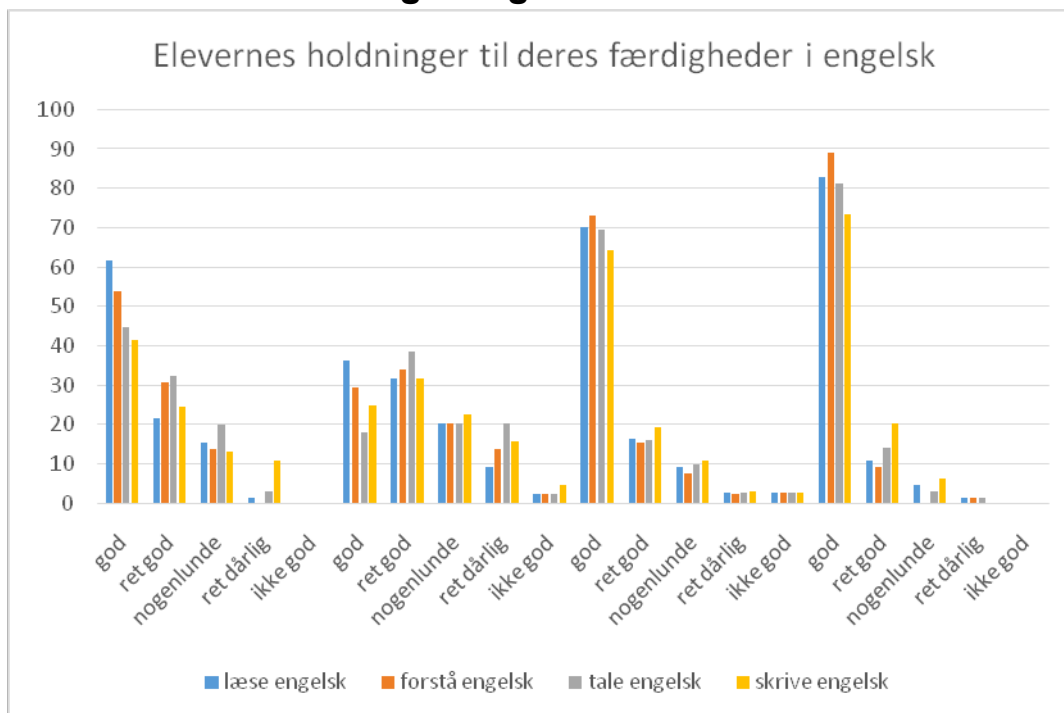
Eleverne blev bedt om at evaluere egne kompetencer i målsprog, engelsk og modersmål for at få et indblik i deres holdning til egne kompetencer i de tre sprog, de har på deres skoleskema, og for at få et billede af, hvordan de forstår deres sproglige identitet.

Rækkefølge: Færøerne (1-5) –Grønland (6-10) –Island (11-15) -norsk/svensk (16-20)

Billede 9.1 Elever i Færøerne og Grønland er selvsikre når det gælder grundfærdigheder i målsproget. Elever i norsk og svensk har gennemgående størst sproglig selvsikkerhed. Elever i dansk i Island adskiller sig derved, at de er usikre i forhold til sproget og vælger derfor den neutrale mulighed.

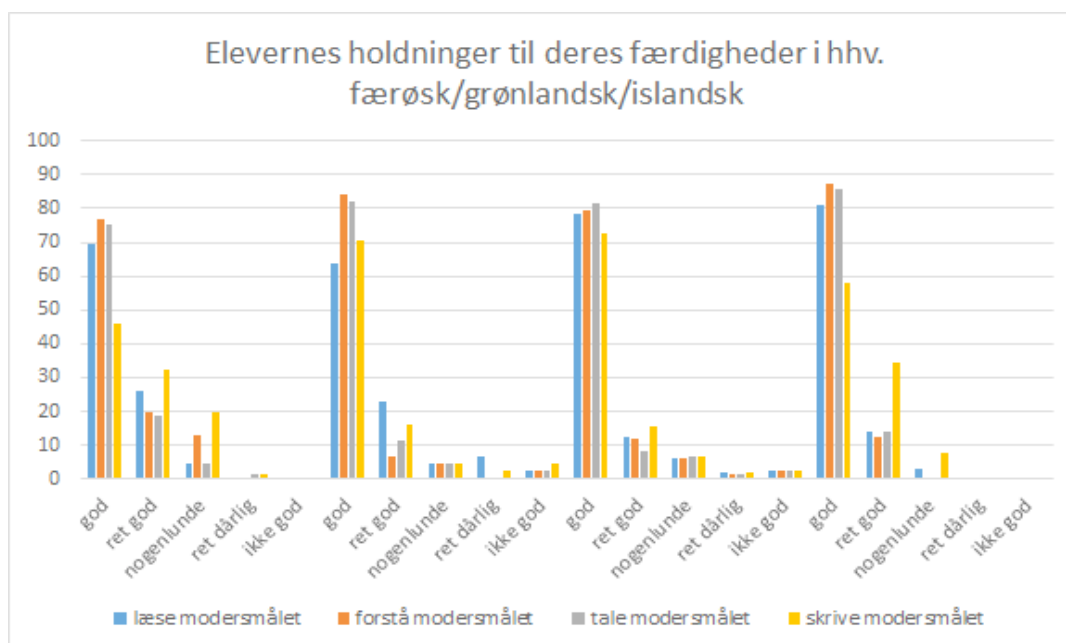
Elevernes selvevaluering – engelsk

Rækkefølge: Færøerne (1-5) –Grønland (6-10) –Island (11-15) -norsk/svensk (16-20)

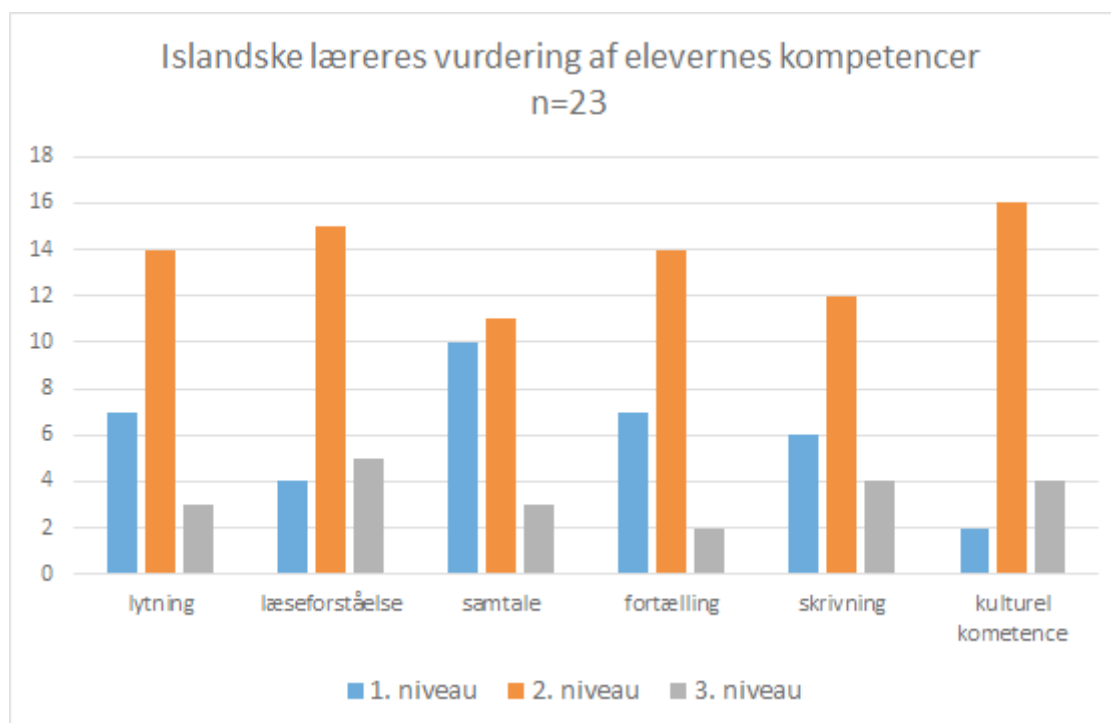
Billede 9.2 Når det gælder elevernes selvevaluering af engelsk, står de islandske elever stærkest, både norsk/svenskeleverne og de islandske elever, som lærer dansk. De færøske elever og de grønlandske har mindre tro på deres engelskkundskaber. Blandt de grønlandske elever er spredningen påfaldende.

Elevernes selvevaluering – modersmål

Rækkefølge: Færøerne (1-5) – Grønland (6-10) – Island (11-15) – norsk/svensk (16-20)

Billede 9.3 Generelt scorer eleverne højt i deres selvevaluering af færdigheder i modersmålet. De islandske elevgrupper mener, at de har god læseforståelse og lyttefærdigheder, de grønlandske er dog gode til at forstå og tale. Alle er dog påfaldende mindst sikre når det gælder skrivefærdighederne, og det er noget man kan undre sig over: Er det muligt, at det er et generelt budskab skoleelever får i modersmålsundervisningen? De færøske elever er de, der har mindst selvsikkerhed angående modersmålsfærdigheder.

Billede 9.4 I Island blev lærerne bedt om at anslå elevernes kompetencer i forhold til den centrale læseplans kompetencebeskrivelser, og om de gennemsnitligt befinder sig på 1., 2., eller 3. kompeteceniveau. Lærerne vælger overvejende niveau 2 i alle færdigheder, undtagen når det drejer sig om samtale, hvor omtrent lige mange vurderer samtalefærdigheder på første og andet niveau. Når det sættes i sammenhæng med både læreres og elevers udtalelser om mangel på mundtlig færdighed (jfr. Billede 9.1), rejser der sig et spørgsmål om, hvorvidt færdigheder i samtale (kommunikation) ikke bliver overvurderet, netop her.

10. Læremidler

Ifølge dr.Karen Risager, professor emerita (Sproglæreren 4/2014)

Kulturforståelse bliver som regel i dag set i et interkulturelt perspektiv: Det indebærer at kultur anskues som en mangfoldighed af individers og gruppers forskellige perspektiver, deres forskellige viden om verden og om hinanden i kraft af deres forskellige livshistorier. Derfor drejer kulturforståelse sig først og fremmest om vores færdighed i at forstå og fortolke tale, tekster og billeder ud fra forskellige sociokulturelle perspektiver. Vi må kunne forholde os til mange forskellige identiteter i samfundet (også vores egen) sådan at vi kan kommunikere, samarbejde og måske bidrage til løsning af konflikter.

Til møder og seminarer i projektets regi er der blevet holdt foredrag og præsentationer, hvor der er udtrykt bekymringer for, at det materiale der bliver brugt til danskundervisningen i Vestnorden ikke er tilpasset de forskellige elevgrupper, og at der bliver formidlet et idealiseret, stagneret og homogent billede af Danmark og danskheden, og slet ikke et billede af det moderne, dynamiske og multikulturelle Danmark.

Islandske, færøske og grønlandske elever bliver aldrig "danske" i den forstand, men de har ret til at blive forberedt på mødet med "mangfoldigheden af perspektiver [...] og [...] forskellige stemmer [...]" der kendetegner "sociale, politiske, religiøse og nationale" (Risager, 2014) grupper med mangfoldighed af identiteter i dagens Danmark.

Denne del af vores mål har vi kun til dels kunnet realisere, da vi indså, at det faktisk var et helt specielt projekt, som kræver både tid og knofedt. Vi gik dog i gang med at analysere islandsk tekstmateriale beregnet for afgangsklassen ud fra ordforråd, og hvor letlæste teksterne var sammenlignet med Europarammens kompetencebeskrivelser. Foreløbige resultater giver et fingerpeg om, at eksisterende materiale ikke viser særlig stærk tilknytning hverken til Europarammen eller den nationale læseplan, og at der i materialet er et højt procenttal af engangsforekomster af ord.

11. Undervisningstimer

Når man sammenligner antal undervisningstimer i dansk i den færøske grundskole (3 - 9. klasse), den grønlandske (1.-10.klasse) og den islandske, kan man se en stor forskel: Grønland har 1.575 timer (60 minutter), Færøerne 810 timer og Island gennemsnitligt 524 timer.

	Antal timer i grundskolen	Undervisningstime i minutter
Færøerne	810 klokketimer (3. - 9. klasse)	45
Grønland	5 timer om ugen i 42 uger i 10 år udgør 1.575 timer	45
Island	I den centrale læseplan bliver der afsat en fælles time pulje til engelsk og nordiske sprog. Det er hver skoles ansvar, hvordan denne pulje bliver opdelt mellem de to sprog. Gennemsnitligt bruges der 40 % til undervisning i fremmedsprog til nordiske sprog, hvilket udgør 524 timer fra 7.-10. klasse, men burde være 655 timer hvis danskfaget fik 50% af puljen.	40

Afrundning

Projektet Dansk 1-2-3 har haft fokus på en bred vifte af områder, der har belyst danskundervisning i Vestnorden. Følgende fokusområder kan nævnes:

Læreplaner for dansk: Heraf fremgår forskellige vilkår for undervisningen i dansk, der viser kompleksiteten i målgruppen og målgruppens behov for at lære dansk. Selv om dansk ikke beskrives som modersmål i læreplanerne for dansk, hverken i Færøerne eller Grønland, så rejser det spørgsmål om hvad det indebærer i disse lande, når der i praksis anvendes danskproducerede læremidler til undervisningen, ligesom hvad det gør ved elevernes muligheder for at identificere sig med læremidlernes kulturelle referencerammer. I Island beskrives dansk som et fremmedsprog i læreplaner, og der undervises i dansk som et fremmedsprog.

Spørgeskemaundersøgelser: En spørgeskemaundersøgelse afdækkede en række forhold omkring undervisningen i Færøerne, Grønland og Island. Elever i afgangsklasserne blev spurgt til erfaringer med danskfaget, herunder deres holdninger til at lære dansk, motivationsfaktorer og vurdering af deres egne kompetencer. Generelt er danskkompetencen større i Færøerne og Grønland end i Island. De islandske elever efterlyser danskundervisning der i højere grad er båret af mundtlighed. På tværs af landene efterlyser eleverne danskundervisning, der er mere motiverende og i højere grad tilpasset de unges interesser. Lærerne besvarelsen bemærkede sig ved hvor få lærere deltog og hvor få deltagere ville opgive deres

uddannelsesmæssige baggrund. Spørgeskemaundersøgelsen efterlader et åbent spørgsmål om, hvorvidt danskundervisningen i landene kan karakteriseres som taskbaseret kommunikativ undervisning.

Blandt deltagerne i projektet har der været lærere, der på de tre møder i landene, har formidlet viden om deres praksis som undervisere i dansk. De har vist deres skoler frem og perspektiveret danskundervisning til skolepolitiske målsætninger. Der har tillige været muligheder for at se på læremidler til danskundervisning i landene, og i begrænset omfang analysere udvalgte materialer. Forskere og andre fagpersoner har løbende i projektperioden perspektiveret resultater og de relevante fokusområder til forskning og udvikling inden for sprogpædagogik og uddannelsespolitik, herunder kompetenceudvikling af lærere.

I Vestnorden har dansk en meget kompliceret rolle. I alle tilfælde anvendes det danske sprog som et sprogligt springbræt eller transitsprog til Skandinavien. I meget få tilfælde kan dansk, norsk eller svensk defineres som modersmål blandt disse elever i Vestnorden. I flere tilfælde har sproget andetsprogsstatus hvor eleverne har tilegnet sig de samme kompetencer som en etnisk dansk/svensk/norsk elev. De har dog ikke dansk/norsk/svensk som modersmål, da deres tilhørsforhold omfatter et andet sprog og kultur. For de fleste er dansk (norsk/svensk) et fremmedsprog i den forstand, at eleverne har meget begrænset adgang til sproget i og udenfor skolen.

For tilflyttere med ikke-nordisk baggrund er dansk i Vestnorden et fremmedsprog, hvor deres modersmål ikke kan bruges som "trædesten" i sprog- og kulturtilegnelsen.

Der er stor forskel på fagets forhold i Vestnorden hvad antal timer til undervisningen angår, hvor Island ligger lavest. Det er indlysende, at der i læreruddannelsen i alle tre lande må lægges større vægt på kundskaber i selve målsproget og at der i offentlige målsætninger bør der gives klare bud på kompetencekrav til sproglærere. Der kræves didaktik, der tager højde for beslægtethed og mangel på beslægtethed mellem modersmål og målsprog, samt hvor tæt på overfladen målsproget ligger i elevernes hverdag.

Vigtigt at undersøge videre

Læremidler

Lærervejledninger

Undervisningen i praksis

- Lærer-og elevroller
- Undervisningsmetoder
- Lærernes sprogsyn
- Lærernes praksisteori

Lærernes muligheder til kompetenceudvikling for at kunne møde elever på flere end ét niveau: unge begyndere, bilinguale elever, elever med andet modersmål end nationalsproget, elever i grundskolens afgangsklasser og på ungdomsudannelserne.

Udtalelser fra fokusgrupper

fra Færøerne

”Ved at være med i projektet dansk-1-2-3, et Nordplus projekt omkring dansk i skoler i Island, Færøerne, Grønland og andetsprogs miljøer i Danmark, har vi som deltagende fokusgruppe fået megen inspiration, både angående vores daglige arbejde som undervisere, og som kollegaer - vi har fået meget med os i vores ”lærer-rygsæk”, som vi kan og vil dele fremover i den færøske undervisningsverden.

Foruden at få ny inspiration fra vores kollegaer i de andre vestnordiske lande, har vi også ved at have lavet en rummelig undersøgelse fået en begrundelse for, hvad de færøske elever kan, føler, vil og ønsker angående danskundervisningen på Færøerne - noget vi vil tage højde for i vores arbejde som undervisere i dansk (herunder nordisk) i fremtiden. Ifølge undersøgelsen har vi derudover fået begrundet, at eleverne mener, at sproget dansk er noget de gerne vil være gode til, og at det er af betydning for deres fremtid at kunne sproget godt - igen noget, der uden tvivl burde være en inspirationsfaktor for en fremtidig god danskundervisning.

Til sidst skal det siges, at vi, idet vi igennem forløbet har fået lov til at besøge de andre vestnordiske lande, har oplevet en hel del, både hvad kultur og undervisning angår. Skolebesøg og oplæg fra fx andre kollegaer har i den grad givet os ny indsigt, og har åbnet op for muligheder for nye undervisningsformer - noget skolesystemet vil få gavn af“.

Eydna, Sarita og Olly

fra Grønland

"Louise og jeg kom med i projektet, da projektet var på sit 2. år. Vi blev introduceret til projektet via en mail fra vores Skoleleder. Vi har deltaget i projektet i vores fritid og har ikke fået tildelt timer til dette arbejde fra skolens side.

Vi har begge haft stor glæde af at have været med i projektet, da vi har fået en masse inspiration til vores danskundervisning. Vi er blevet inspireret af at høre om hvordan der arbejdes med dansk i andre lande. Vi har desuden fået nogle gode kontakter til lærere og personer med tilknytning til danskundervisning i Island og Færøerne. Og disse kontakter vil også kunne benyttes i vores fremtidige arbejde med danskundervisning.

Vi er gennem forløbet blevet mere opmærksomme på problematikker omkring dansk som andetsprog, og hvordan vi som lærere kan lave en bedre undervisning. Det har været meget motiverende at give og modtage faglig sparring. Der har været gode og inspirerende oplæg fra både lærere og lektorer omkring danskundervisning. Vi er dog kedede af, at vi ikke har været med fra start og ville ønske, at informationen om projektet havde nået os noget før.

Generelt ville det have været bedre, hvis hele Grønland var blevet repræsenteret i undersøgelsen".

Mvh. Maria Hansen og Louise Juhl Jensen

fra Island

"Projektet var fornøjeligt og det var spændende at få lejlighed til at deltage i dette ambitiøse projekt.

Forberedelsen til selve undersøgelsen var måske sværest, for spørgeskemaerne måtte opfylde de forskellige landes og kultursamfunds behov. Det var også en udfordring at forelægge spørgeskemaerne og håbe på, at resultaterne ville give et realistisk billede af tilstandene i hvert land.

Det kan siges, at resultaterne giver forskningen en stor vægt, og den kunne være et godt input for et videre arbejde eller en ny forskning af lignende art. Undertegnede er enige i, at dette har været et givende og spændende arbejde.

Forlæsningerne som vi har haft var oplysende og har vakt mange spørgsmål, som vi har kunnet tage med hjem til overvejelse omkring undervisningen.

Rejserne og samarbejdet med deltagerne fra de andre lande har været utrolig positive og spændende. Vi har stiftet bekendtskab med lærere, der underviser i dansk, deres holdninger, og vi har spejlet os i deres praksis, erfaret ny viden og fået gode idéer. Det var interessant til sidst at diskutere resultater og opdage, hvor ens – og dog forskelligt - danskundervisningens miljø er".

Men venlig hilsen og tak for samarbejdet,
Brimrún, Dagný, Margrét og Katrín

Ilisimatusarfik

AARHUS UNIVERSITY

NÁM

NORDPLUS

Nordiske Sprog og Kultur